

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 15.11.2022 r.

Poz. 4212

UCHWAŁA NR LXIII/389/22 RADY GMINY PSZCZÓŁKI

z dnia 24 października 2022 r.

w sprawie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 559 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840) **uchwała się, co następuje:**

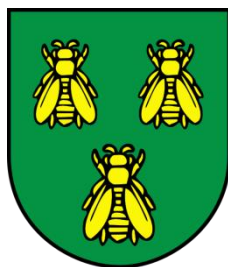
§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego oraz opublikowaniu w Biuletynie Informacji Publicznej i na gminnej tablicy ogłoszeń.

Przewodnicząca Rady Gminy

Anna Staniewicz

Załącznik
do uchwały LXIII/389/22
Rady Gminy Pszczółki
z dnia 24 października 2022

Gminny program opieki nad zabytkami w GMINIE PSZCZÓŁKI na lata 2021-2024

Celem strategicznym dla Gminy PSZCZÓŁKI
jest zachowanie dziedzictwa kulturowego służące rozwojowi
społeczno-gospodarczemu i pogłębianiu tożsamości jej mieszkańców

PSZCZÓŁKI 2021

Na zlecenie Wójta Gminy Pszczółki opracowała dr Danuta Dettlaff HERITAGE PROJECT
tel. 506 083 522
e-mail: dj.dettlaff@onet.eu
marzec-maj 2021

Spis zawartości opracowania:

1.	Wstęp	4
2.	Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	6
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	6
4.1.1.	Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020	7
4.1.2.	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	8
4.1.3.	Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	9
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	10
4.2.1.	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030	10
4.2.2.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego	11
4.2.3.	Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego	12
4.2.4.	Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego	14
4.2.5.	Program opieki nad zabytkami powiatu gdańskiego	15
5.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy	17
5.1.1.	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ..	17
5.1.2.	Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	18
5.1.3.	Strategia Rozwoju Gminy Pszczółki	23
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy	24
5.2.1.	Charakterystyka Gminy Pszczółki	24
5.2.2.	Zarys historii Gminy Pszczółki	26
5.2.3.	Krajobraz kulturowy	29
5.2.4.	Zabytki archeologiczne	30
5.2.5.	Zabytki nieruchome	37
5.2.6.	Zabytki ruchome	44
5.2.7.	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	44
5.2.8.	Dziedzictwo niematerialne	45
5.3.	Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Pszczółki	46
5.4.	Stan zachowania i zagrożenia dla zabytków w Gminie Pszczółki	47
6.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń	51
7.	Założenia programowe Gminnego programu opieki nad zabytkami	53
7.1.	Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami	54
7.2.	Kierunki działań oraz zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami	54
8.	Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	56
8.1.	Instrumenty prawne	56
8.2.	Instrumenty koordynacji	56
8.3.	Instrumenty finansowe	57

8.4.	Instrumenty społeczne	57
8.5.	Instrumenty kontrolne	57
9.	Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	59
10.	Finansowanie ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego	58
10.1.	Publiczne źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	59
10.2.	Pomocowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	60
10.3.	Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	60
Załącznik nr 1 : FORMULARZ OCENY REALIZACJI PRIORYTETÓW		62-63
CZĘŚĆ GRAFICZNA PROGRAMU		
	Gmina Pszczółki	64
	Dokumentacja fotograficzna zabytków w Gminie Pszczółki	66-80

1. Wstęp

Przedmiotem **Gminnego programu opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024** jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Pszczółki. Program ma na celu określenie priorytetów, zadań i kierunków działań na rzecz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Sporządzony został na podstawie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), zgodnie z wytycznymi opracowanymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (*Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, w: Poradnik prawny konserwatora zabytków, „Kurier konserwatorski” 2009).

Gminny program opieki nad zabytkami został sporządzony przez Wójta Gminy Pszczółki, a po uzyskaniu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjęty przez Radę Gminy Pszczółki (publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego). Sporządzony na okres 4 lat, a co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, ale stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, a poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach Gminny program opieki nad zabytkami - poprzez określenie zasad współpracy właścicieli zabytków z administracją samorządową - ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy Pszczółki.

Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków poprzez ich rewaloryzację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami poprzez działania edukacyjne i promocyjne ma kształtować w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Troska o zachowanie szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację tzw. Małej Ojczyzny, rozwija i umacnia postawy prospołeczne.

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 jest kompleksowym programem z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Pszczółki, kontynuuje założenia Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Pszczółki na lata 2017-2020 (Uchwała nr XXVII/239/17 Rady Gminy Pszczółki z dnia 13 czerwca 2017 roku), zakłada partnerstwo publiczno-prywatne w realizacji celów oraz współdziałanie wszystkich instytucji samorządowych i agend Gminy Pszczółki; może być aktualizowany na podstawie wniosków z ewaluacji wewnętrznej.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która zobowiązuje samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne do sporządzania na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W art. 87 ust. 2 ustawy określone zostały cele programu opieki nad zabytkami, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki znajdujące się na terenie państwa polskiego zostały objęte ochroną, jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. W Rozdziale I RZECZPOSPOLITA **art. 5. ustawy zasadniczej Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946) stanowi: „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”, **art. 6. ust. 1** określa: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.”. W Rozdziale II WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA **art. 86** stanowi: „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.”

Obowiązek opieki nad zabytkami został włączony do szerokiego spektrum pojęcia środowiska, a szczegółowe regulacje ustawowe określają zarówno zakres obowiązku dbałości, jak i zasady odpowiedzialności za zaniedbanie tego obowiązku.

Podstawowym aktem prawnym realizującym delegację konstytucyjną w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest **ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 840). Ustawa określa materię merytoryczną środowiska w zakresie pojęcia zabytku, reguluje zakres obowiązków państwa, samorządów terytorialnych, właścicieli oraz reguluje zasady postępowania z zabytkami.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zostały ustawowo włączone do katalogu zadań samorządów terytorialnych. **Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713, 1378) stanowi, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe uregulowania prawne dotyczące opieki nad zabytkami zawarte zostały także w obowiązujących ustawach:

- **ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t.j. Dz. U. 2020 r. poz. 293, 471, 782, 1086, 1378);
- **ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1333);
- **ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565);
- **ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471, 1378);
- **ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1990);
- **ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194);
- **ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1057);
- **ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 902);
- **ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1479);
- **ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 164).

Uwarunkowania prawne w zakresie systemu ochrony zabytków archeologicznych konstytuują fundamentalne zapisy art. 4 pkt. 1 **ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378) oraz art. 101 pkt. 2 lit. f **ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska** (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1219, 1378, 1565), które realizują zapisy prawa międzynarodowego wiążącego Polskę, w szczególności art. 4 pkt. i, ii oraz art. 5 pkt. i lit. a. **Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego** (Dz. U. z 1996 r. nr 120, poz. 564).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego przyjętymi w państwowych dokumentach strategicznych.

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. przez Ministerstwo Kultury dokumentem Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, jest podstawowym aktem rządowym, w którym sformułowano zasady polityki kulturalnej państwa w aktualnych warunkach społeczno-gospodarczych.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury (NSRK) określono misję państwa: **„zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji rozwój regionów”**. Oceniając kulturę, jako ważny czynnik rozwoju regionów, wyznaczono następujące priorytety:

1. wzrost efektywności zarządzania kulturą;
2. wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
3. wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
4. poprawa warunków działalności artystycznej;
5. efektywna promocja twórczości;
6. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
7. zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Programy Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu mają na celu dofinansowanie zadań z zakresu kultury o charakterze projektowym, z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, instytucji filmowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Osoby fizyczne nie są uprawnione do składania wniosków, poza jednym programem – *Ochrona zabytków*.

Programy Operacyjne: „Ochrona Zabytków”, „Ochrona Zabytków Archeologicznych” i „Wspieranie działań muzealnych”, mają na celu ochronę dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zachowania zabytków i ich kompleksową rewaloryzację, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenia stanowisk archeologicznych, zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz upowszechnienie dziedzictwa na cele publiczne poprzez zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich i nowych technik konserwacji zabytków ruchomych. W programach tych określone zostały komplementarne priorytety tj.:

1. rewaloryzacja zabytków archeologicznych, nieruchomych i ruchomych;
2. rozwój kolekcji muzealnych;
3. udostępnienie dziedzictwa na cele publiczne.

4.1.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019 - 2022 przyjęty w dniu 11 września 2019 r. przez Radę Ministrów (M.P. z 2019 r. poz. 808) jest aktualnym narzędziem realizacji polityki konserwatorskiej w wymiarze ogólnokrajowym, umożliwia koordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Strzeżenie dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, zdefiniowanych w art. 5 Konstytucji, obok ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony środowiska. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, jako jeden z najważniejszych elementów tego dziedzictwa, realizowane są przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w powiązaniu z kontekstem polityki gospodarczo-społecznej, ale stanowią również cel sam w sobie, którego wartość wykracza poza kategorie czysto ekonomiczne.

Program na lata 2019-2022 kontynuuje realizację celów strategicznych Programu 2014–2017, którego główną zaletą była jakościowa zmiana polegająca na zapoczątkowaniu planowania strategicznego na poziomie centralnym w obszarze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Dzięki temu rozwiązaniu udało się zmienić planowanie, wykraczające poza jednoroczną perspektywę budżetową i umożliwiające docelowo wyznaczanie precyzyjnie określonych i uzasadnionych dostępnymi danymi celów, oraz bieżącą weryfikację rezultatów i korygowanie uprzednio tworzonych planów w dziedzinie ochrony zabytków. Wnioski z ewaluacji stały się podstawą prac nad kolejnym programem. Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu 2014–2017, przy przygotowywaniu Programu 2019–2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu;
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W zakresie działań operacyjnych Program 2019-2022 kontynuuje podstawowe zadania strategiczne Program 2014-2017:

- 1) wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- 2) Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków (chodzi o osiągnięcie większego efektu niż wynika to z sumy podjętych działań);
- 3) Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze i edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji.

Dla aktywnej ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie administracji gminnej istotne znaczenie ma wprowadzenie nowych narzędzi realizacji polityki kulturalnej:

- utworzenie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (NFOZ), finansowanego z kar administracyjnych za czyny, które dotychczas były wykroczeniami, a obecnie są administracyjnymi karami pieniężnymi,
- zaostreniu sankcji karnych zawartych w art. 108 ustawy, przy czym wpływy z nawiązek będą również zasilały NFOZ,
- wprowadzeniu możliwości finansowania przez jednostki samorządu terytorialnego prac konserwatorskich i robót budowlanych przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków, a nie, jak dotychczas, jedynie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019–2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

W ramach programu będą realizowane m.in. następujące zadania:

1. szkolenia dla pracowników jednostek samorządu terytorialnego i pracowników służb konserwatorskich, m. in. w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym;
2. powołanie Centrum Architektury Drewnianej, którego podstawowym celem będzie dostarczanie wiedzy dotyczącej zasad konserwacji zabytków drewnianych właścicielom, opiekunom a rzemieślnikom zaangażowanym w opiekę nad tego rodzaju obiektami;
3. podniesienie bezpieczeństwa zabytków poprzez współpracę z właściwymi służbami jak Policja;
4. kampanię społeczno-edukacyjną w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
5. program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Głównym realizatorem programu jest państwowa instytucja kultury Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Realizacja Programu 2019–2022 będzie prowadzona w ramach środków finansowych pochodzących z budżetu państwa, w części 24 – kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Budżet Programu 2019–2022

Finansowanie Krajowego programu	2019	2020	2021	2022	razem
środki z budżetu państwa cz. 24	1 912 600 zł	7 638 014,00 zł	8 363 300,00 zł	7 703 175,00 zł	25 617 089,00 zł
Udział w (%) w danym roku	7,47%	29,82%	32,65%	30,07%	100%

4.1.3. Programy Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Programy Ministra KDiNS mają na celu dofinansowanie zadań z zakresu kultury o charakterze projektowym, z wyłączeniem stałej działalności kulturalnej podmiotów. Skierowane są do instytucji kultury, organizacji pozarządowych, szkół i uczelni wyższych, jednostek samorządu terytorialnego, podmiotów gospodarczych, kościołów i związków wyznaniowych oraz ich osób prawnych. Osoby fizyczne są uprawnione do składania wniosków w programie *Ochrona zabytków*. Ten priorytet finansowany jest ze środków przyznawanych na podstawie rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 1674).

Program „Dziedzictwo kulturowe” realizuje m.in. priorytety:

1. **OCHRONA ZABYTEKÓW.** Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
2. **WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH.** Celem priorytetu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliimi i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych.

3. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ. Celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.

4. OCHRONA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH. Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

5. GROBY I CMENTARZE WOJENNE W KRAJU oraz MIEJSCA PAMIĘCI I TRWAŁE UPAMIĘTNIENIA W KRAJU. Celem priorytetu jest ochrona miejsc pamięci poprzez wspieranie inicjatyw społecznych.

Obowiązujące w Programach MKDNIŚ regulaminy i formularze w kolejnych perspektywach czasowych określa minister resortu kultury. Aktualne dokumenty zostały ustalone rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. 2018 r. poz. 165, 650, 723, 1629 i 2354).

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-24 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w dokumentach strategicznych województwa pomorskiego, Programem opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019 oraz jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w Programie opieki nad zabytkami dla powiatu gdańskiego na lata 2016-2019. Samorząd województwa pomorskiego jest w trakcie procedowania projektu programu opieki nad zabytkami na kolejną perspektywę czasową, natomiast samorząd powiatu gdańskiego pracuje nad aktualizacją dokumentów prawnych w zakresie opieki nad zabytkami.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030, przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 376/XXXI/21 w dniu 12 kwietnia 2021r. wskazuje trzy cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym. Są one zoperacjonalizowane przez 12 celów operacyjnych:

1. TRWAŁE BEZPIECZEŃSTWO	2. OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA	3. ODPORNA GOSPODARKA
1.1 Bezpieczeństwo środowiskowe	2.1 Fundamenty edukacji	3.1 Pozycja międzynarodowa
1.2 Bezpieczeństwo energetyczne	2.2 Wrażliwość społeczna	3.2 Rynek pracy
1.3 Bezpieczeństwo zdrowotne	2.3 Kapitał społeczny	3.3 Turystyka i oferta czasu wolnego
1.4 Bezpieczeństwo cyfrowe	2.4 Mobilność	3.4 Integracja z globalnym systemem transportowym

W zakresie dziedzictwa kulturowego istotne postanowienia zawiera:

Cel strategiczny 2. OTWARTA WSPÓLNOTA REGIONALNA

Cel operacyjny 2.3. Kapitał społeczny

Pożądaný kierunek zmian (m.in.):

- bogactwo różnorodności w wymiarze kulturowym, etnicznym, historycznym i społecznym; bazą do budowania kapitału społecznego powinna być otwartość, wynikająca z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji kresowych, morskich, historycznych i solidarnościowych; swoistą marką Pomorza jest zakorzenienie w regionalnej społeczności postaw wolnościowych, samorządowych, oddolnych i obywatelskich;
  - wzmocnienie regionalnej wspólnoty kulturowej i obywatelskiej oraz różnorodności kulturowej;
  - zapewnienie przyjaznej przestrzeni publicznej służącej rozwojowi kapitału społecznego;
- Cel strategiczny: 3. ODPORNA GOSPODARKA
- Cel operacyjny: 3.3. Turystyka i oferta czasu wolnego
- rozszerzenie oferty czasu wolnego oraz rozwój kompleksowej całorocznej oferty turystycznej, sportowej i kulturalnej.

Sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg PZPWP 2030:

Kierunek 3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym.

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 jest w pełnym zakresie zgodny z założeniami obowiązującej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WP 2014-2020) jest narzędziem realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 również w perspektywie lat 2021-2027. Zakres oraz zasady interwencji RPO WP 2014-2020 zdeteterminowane są zapisami sześciu Regionalnych Programów Strategicznych, będących bezpośrednią odpowiedzią na wyzwania zdiagnozowane w SRWP 2030:

- **Pomorski Port Kreatywności** w zakresie rozwoju gospodarczego,
- **Aktywni Pomorzanie** w zakresie aktywności zawodowej i społecznej,
- **Mobilne Pomorze** w zakresie transportu,
- **Ekoefektywne Pomorze** w zakresie energetyki i środowiska,
- **Pomorska Podróż** w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej,
- **Zdrowie dla Pomorzan** w zakresie ochrony zdrowia.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego jest finansowany ze środków Unii Europejskiej (UE) w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Zarząd Województwa Pomorskiego 1 lipca 2014 r. przyjął Założenia do projektu wytycznych dotyczących programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020. Dokument ten zawiera szczegółowe wytyczne dotyczące przygotowania lokalnych programów rewitalizacji, jako programów operacyjnych gminy, etapów ich tworzenia oraz delimitacji obszarów zdegradowanych, systemów monitorowania rewitalizacji.

Rewitalizacja to kompleksowy, zaplanowany proces przemian społecznych, gospodarczych i przestrzennych, wynikający ze strategii rozwoju gminy, realizowany na obszarze dotkniętym zjawiskami kryzysowymi, prowadzący do przywrócenia atrakcyjności tego obszaru dla mieszkańców, przedsiębiorców, pracujących lub odwiedzających (odbiorców usług dostępnych na tym terenie), z korzyścią dla całej społeczności miasta. Kompleksowy i skoordynowany proces przemian zachodzących na obszarach zdegradowanych miasta jest istotnym elementem polityki lokalnej, której wyrazem jest programowanie operacyjne wyrażone zapisami Lokalnych Programów Rewitalizacji. Lokalny Program Rewitalizacji to wieloletni program operacyjny, podrzędny w stosunku do strategii

rozwoju gminy, przyjęty i koordynowany przez jednostkę samorządu terytorialnego, mający na celu rewitalizację określonego obszaru zdegradowanego, realizowany zgodnie z określonym harmonogramem czasowymi finansowany z określonych źródeł, który przedstawia rozwiązania konkretnych problemów identyfikowanych na obszarach zdegradowanych. Wpływające bezpośrednio lub pośrednio na poprawę istniejącego stanu przedsięwzięcia winny być w założeniu finansowane z różnych źródeł (zarówno środków wsparcia międzynarodowego czy krajowego, jak i środków własnych).

Uchwała Nr 165/227/21 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 23 lutego 2021 roku zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 wprowadza zmiany w uchwale nr 434/43/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 21 maja 2015 roku w sprawie przyjęcia Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 wraz z Kryteriami wyboru projektów, Wykazem projektów zidentyfikowanych przez IZ RPO WP w ramach trybu pozakonkursowego oraz Zasadami dotyczącymi kwalifikowania wydatków w ramach RPO WP. Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Województwa Pomorskiego jest dokumentem rozwijającym oraz uszczegóławiającym zapisy programu regionalnego. Zawiera między innymi informacje o obszarach wsparcia, typach projektów, rodzajach beneficjentów, a także uwarunkowaniach i zasadach wyboru oraz realizacji przedsięwzięć w ramach poszczególnych priorytetów.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030 przyjęty uchwałą Nr 318/XXXX/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 grudnia 2016 r. wszedł w życie z dniem 1.03.2017 r. stanowi, że zrealizowanie celów polityki przestrzennej warunkuje zasada długookresowego równoważenia rozwoju polegająca integralnej ochronie wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu dla utrzymania równowagi środowiska i poprawy warunków oraz jakości życia.

W zakresie ochrony środowiska kulturowego określono potrzeby i wyzwania:

- **poz. 233.** Ochrona oraz utrzymanie walorów środowiska kulturowego regionu, szczególnie ważna w kontekście wzrastającej presji inwestycyjnej, wiąże się z koniecznością zapewnienia warunków dla trwałego zachowania, zagospodarowania i utrzymania zabytkowych krajobrazów kulturowych oraz zespołów zabytków poprzez:

1. przywracanie historycznych zespołów staromiejskich oraz układów wiejskich;
2. odnowę zabytkowych obiektów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji;
3. kompleksową odbudowę zdegradowanych zespołów zabytkowych w obszarach historycznych centrów miast i wsi, złoża rezydencjonalnych, terenów zielonych, w tym założeń parkowych, alei, szpalerów oraz nieużytkowanych kościołów i cmentarzy;
4. przeciwdziałanie dewastacji zabytków techniki, przemysłu oraz stanowisk archeologicznych;
5. promowanie i oznaczenie w terenie historycznych miejsc pamięci;
6. rozwój nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym zwłaszcza systemu parków kulturowych;
7. zabezpieczenie i prace konserwatorskie przy obiektach archeologicznych o własnej formie terenowej.

- **poz. 234.** Do istotnych zadań należy określenie kryteriów identyfikacji innych obiektów stanowiących dobra kultury współczesnej (pomników, miejsc pamięci, budynków, zespołów

budynków, założeń urbanistycznych i krajobrazowych), będących uznanym dorobkiem współcześnie żyjących pokoleń, wyróżniających się wysoką wartością artystyczną, pełniących istotną rolę dla budowania tożsamości regionu.

• **poz. 235.** Dostrzega się potrzebę określenia pomorskiej listy zabytków nieruchomych (obiektów, układów przestrzennych zabytkowych, krajobrazów kulturowych), które z uwagi na ponadregionalne znaczenie, duże wartości historyczne, naukowe i artystyczne oraz znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturowego i świadomości społecznej mogą zostać uznane za pomnik historii oraz określenia tych obszarów krajobrazu kulturowego regionu, które z uwagi na swoje wartości historyczne mają istotne znaczenie dla zachowania krajobrazu kulturowego regionu i jego tożsamości i powinny podlegać ochronie, np. w formie parków kulturowych.

Przyjęto zasady polityki przestrzennego zagospodarowania województwa i sposób ich rozumienia:

1. **zasada racjonalności ekonomicznej** - oznacza, że w ramach prowadzenia polityki przestrzennej uwzględniana jest ocena korzyści i strat społecznych, gospodarczych, środowiskowych i przestrzennych w długim okresie czasu;

2. **zasada oszczędnego i efektywnego gospodarowania przestrzenią** - oznacza intensyfikację procesów urbanizacyjnych na obszarach już zagospodarowanych, tak aby minimalizować ekspansję zabudowy na nowe tereny;

3. **zasada minimalizowania energochłonności struktur** - polegająca na kształtowaniu racjonalnych - z punktu widzenia transportu i konsumpcji energii - struktur przestrzennych;

4. **zasada przezorności ekologicznej** - oznacza, stosowanie wszelkich możliwych środków zapobiegawczych w sytuacjach, gdy nie jest w pełni rozpoznany negatywny wpływ sposobu zagospodarowania na środowisko;

5. **zasada kompensacji ekologicznej** - polega na takim zarządzaniu przestrzenią, aby zachować zasoby biologiczne i równowagę przyrodniczą oraz wyrównywać szkody w środowisku wynikające z rozwoju przestrzennego, wzrostu poziomu urbanizacji i inwestycji niezbędnych ze względów społeczno-gospodarczych, a pozbawionych alternatywy neutralnej przyrodniczo;

6. **zasada zintegrowanej ochrony** - polega na integralnej ochronie wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu dla utrzymania równowagi środowiska i poprawy warunków i jakości życia;

7. **zasada spójności terytorialnej** - polega na kształtowaniu przestrzeni w oparciu o rozwój unikatowego potencjału poszczególnych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwojowych, w tym spójności wewnętrznej dzięki zintegrowanemu zarządzaniu rozwojem;

8. **zasada redukcji napięć i konfliktów** - polega na takim kształtowaniu przestrzeni, aby minimalizować negatywne skutki ekologiczne, społeczne, gospodarcze oraz estetyczne zagospodarowania przestrzennego na styku obszarów o różnych funkcjach i sposobach zagospodarowania, przez przyjmowanie rozwiązań najmniej kolizyjnych;

9. **zasada udziału społeczeństwa w planowaniu przestrzennym** - polega na włączaniu społeczności regionalnej i lokalnych w proces kształtowania przestrzeni.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego Puck został opisany jako ośrodek lokalny, natomiast walory dziedzictwa kulturowego mierzei helskiej i wybrzeża bałtyckiego podlegają zrównoważonej gospodarce zgodnie z zaplanowanymi działaniami ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych.

4.2.4. Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego

Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego na lata 2016-2019 został przyjęty Uchwałą nr 274/XXVI/16 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 września 2016 r. Program powstał po istotnej zmianie uwarunkowań programowych na poziomie europejskim, krajowym oraz regionalnym, związanych z perspektywą finansową 2014-2020. Wśród uwarunkowań wypracowanych przez Samorząd Województwa Pomorskiego należy zaznaczyć uchwalenie nowej Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 oraz Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej „Pomorska Podróż”, które jednoznacznie wskazują potrzebę wykorzystania walorów dziedzictwa dla rozwoju społeczno-gospodarczego.

Podtrzymano następujący cel Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2016-2019: **Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.**

Na lata 2016-2019 ustalone zostały następujące priorytety i kierunki działań

Priorytet 1: ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIAST I WSI

Kierunek 1.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców

Kierunek 1.2. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej

Kierunek 1.3. Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej

Efekt: Podjęte działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego oraz podjęte prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane w obiektach wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego

Priorytet 2: ZACHOWANIE KULTUROWEGO DZIEDZICTWA MORSKIEGO I RZECZNEGO

Kierunek 2.1. Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczne służące budowaniu tożsamości regionalnej

Kierunek 2.2. Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczne służące budowaniu atrakcyjnej oferty kulturalnej i turystycznej

Kierunek 2.3. Ochrona i ekspozycja charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego

Efekt: Podjęte działania na rzecz kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczne

Priorytet 3: BADANIE, DOKUMENTACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek 3.1. Poszerzanie wiedzy dotyczącej dziedzictwa kulturowego regionu

Kierunek 3.2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

Kierunek 3.3. Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej

Efekt: Podjęte działania na rzecz badania, dokumentacji i promowania dziedzictwa kulturowego

Priorytet 4: OPIEKA NAD ZABYTKAMI STANOWIĄCYMI MIENIE I WŁASNOŚĆ SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Kierunek 4.1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym

Kierunek 4.2. Poprawa stanu obiektów i zespołów zabytkowych

Kierunek 4.3. Koordynacja działań dotyczących zachowania, eksponowania i promocji walorów dziedzictwa kulturowego między różnymi jednostkami organizacyjnymi województwa pomorskiego

Kierunek 4.4. Eksponowanie wartości kulturowych obiektów – niezależnie od ich przeznaczenia

Kierunek 4.5. Podnoszenie kwalifikacji administratorów obiektów

Efekt: Działania dotyczące poprawy stanu, promowania walorów dziedzictwa kulturowego pozostającego w zasobie Samorządu Województwa Pomorskiego lub podniesienia kompetencji w zarządzających tym zasobem w zakresie opieki nad zabytkami.

Program zakłada kontynuowanie prowadzonej przez Samorząd Województwa Pomorskiego polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym z poprzednich perspektyw planistycznych, zmierzającej do:

- a) zachowania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego,
- b) rewaloryzacji cennych elementów dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazów kulturowych), które uległy degradacji,
- c) konsekwentnej i planowej realizacji zadań samorządu województwa poprzez wykonywanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami,
- d) włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów gminnych i powiatowych, zgodnie z zasadami planowania i wdrażania strategii i programów rozwoju,
- e) stymulowania partnerstwa publiczno-prywatnego w zakresie opieki nad zabytkami oraz ich rewaloryzacji i adaptacji na nowe funkcje – przede wszystkim kultury i turystyki,
- f) współpracy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z właścicielami i użytkownikami zabytków, społecznościami i władzami lokalnymi, instytucjami, stowarzyszeniami, związkami wyznaniowymi, a także z organami administracji państwowej i międzynarodowej,
- g) ochrony i propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, rozwiązań konstrukcyjnych, materiałowych, kolorystyki),
- h) wspierania badań i dokumentowania dziedzictwa kulturowego oraz rozpowszechniania wyników tych prac,
- i) wykorzystania dziedzictwa kulturowego w promocji kultury i dla rozwoju turystyki,
- j) kreowania modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego – w społecznościach lokalnych i we władzach samorządowych,
- k) kreowania standardów i dobrych praktyk w dziedzinie opieki nad zabytkami (w tym także prac konserwatorskich),
- l) wspierania aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowania własnej odrębności i tożsamości.

Na kolejny okres planistyczny tj. na lata 2020-2023 dokument operacyjny **Program opieki nad zabytkami województwa pomorskiego** jest w opracowaniu.

4.2.5. Program opieki nad zabytkami powiatu gdańskiego

Celem strategicznym Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Gdańskiego na lata 2016-19 przyjętego Uchwałą Nr XVIII/119/2015 Rady Powiatu Gdańskiego z dnia 21 grudnia 2015 r. jest **zachowanie i odnowa dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości mieszkańców oraz rozwojowi gospodarczemu powiatu**. Metodą do realizacji tak określonego celu będzie: jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami stosowanych przez władze

powiatu przy wykonywaniu zadań własnych realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury podstawowej, społecznej oraz lokalnej społeczności (zasobów ludzkich).

Cel będzie realizowany w ramach trzech Priorytetów:

I. Ochrona Krajobrazu Kulturowego Powiatu

▪ kierunki działań:

1. świadome kształtowanie struktur przestrzennych w oparciu o przesłanki historyczne,
2. ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego powiatu,
3. rozszerzenie zasobu i ochrony środowiska kulturowego powiatu.

II. Zarządzanie Dziedzictwem Kulturowym Powiatu

▪ kierunki działań:

1. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
2. podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. Promocja, Edukacja i Dokumentacja Walorów Dziedzictwa Kulturowego Powiatu

▪ kierunki działań:

1. popularyzacja dziedzictwa kulturowego powiatu,
2. edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
3. specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym,
4. promocja dziedzictwa kulturowego.

Na kolejny okres planistyczny dokument operacyjny **Program opieki nad zabytkami powiatu gdańskiego** jest w trakcie opracowania. W założeniach planistycznych do opracowywanego dokumentu przewiduje się kontynuację realizacji celów strategicznych programu minionej perspektywy czasowej m.in. poprzez instrument finansowy dotacji na remonty obiektów zabytkowych ze środków budżetowych Powiatu Gdańskiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi gminy

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-24 jest zgodny z celami, priorytetami i działaniami przyjętymi w dokumentach programowych Gminy Pszczółki.

5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Pszczółki zatwierdzone uchwałą Rady Gminy Pszczółki nr XXIII/196/16 z dnia 20 grudnia 2016 r. i aktualizowane uchwałą nr XLII/375/18 Rady Gminy Pszczółki z dnia 2 października 2018 r. w sprawie aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pszczółki oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenu gminy Pszczółki jest podstawowym dokumentem dla podejmowania bieżących działań władz samorządowych oraz planów rozwojowych gminy. W zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego, zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, kierunki zagospodarowania przestrzennego przewidują w zakresie występujących w gminie Pszczółki zasobów dziedzictwa kulturowego:

1. Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego, obiektów dziedzictwa techniki, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej.

2. Rewitalizację zabytkowych układów przestrzennych w tym zwłaszcza:

- a) obiektów pokolejowych;
- b) zabudowy typowo przemysłowej i folwarcznej;
- c) zabytkowych struktur mieszkaniowych

i wzbogacenie ich o nowe funkcje podwyższające atrakcyjność miejsca.

3. Obejmowanie ochroną miejsc o wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe – zalecane formy ochrony to odpowiednie zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub powołanie parku kulturowego.

4. Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych. Zachowanie i ochronę przedpola ekspozycji bądź poprawę wyeksponowania m.in. przez ograniczenie wprowadzania zabudowy, zalesień, reklam wielkoformatowych i innych przekształceń, ochronę charakterystycznych akcentów i dominant, odtwarzanie wartościowych elementów obiektów zabytkowych i historycznych sylwet panoramicznych. Zachowanie przedpola ekspozycyjnego przez ograniczenie wprowadzania zabudowy, zalesień, reklam wielkoformatowych i innych przekształceń mogących przesłonić ekspozycję lub obniżyć walory krajobrazu wzdłuż odcinka drogowego (DK nr 91) Pruszcz Gdański – Tczew (krawędź wysoczyzny), na Żuławy Gdańskie. Wzdłuż autostrady A-1 Studium zachowuje przedpola ekspozycji krajobrazu kulturowego zespołów ruralistycznych (w tym związanych z zespołami dworsko-parkowymi) takich miejscowości jak Ulkowy, Żeliszewki i Rębielcz, poprzez wyznaczenie rolniczych stref funkcjonalnych.

5.1.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Gmina Pszczółki dla większości obszaru posiada uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (Tabela 1: *Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Pszczółki*), bądź przystąpiła do opracowania takich dokumentów (Tabela 2: *Wykaz obszarów w Gminie Pszczółki, na których przystąpiono do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub ich zmian*).

Tabela1: Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w Gminie Pszczółki

lp.	MPZP / miejscowość nr działek	Nr Uchwały Rady Gminy Pszczółki / data	funkcja i przeznaczenie terenu / STATUS
1.	Różyny, dz. 222; 223/4; 140; ~~141; 141/2; 227/5; 220/5; 220/31;~~ ~~200; 220/19; 43/1; 43/2; 158/8; 203;~~ ~~95/27; 220/33; 220/32~~ (pow. 27,9 ha)	XIII/150/2001 z 15.10.2001	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg /w części obowiązujący, w części stracił ważność
2.	Kolnik dz. 42/19; 40; 41(pow. 5,23 ha)	XVI/202/02 z 28.03.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej; tereny dróg / obowiązujący
3.	Kleszczewko dz.; 21/13; 63/2; cz. 63/3; 95; 97 (pow. 9,09 ha)	XVI/203/02 z 28.03.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej; tereny dróg; tereny przejść pieszych / obowiązujący
4.	Ulkowy dz. 23/2 (pow.1,98ha)	XVI/204/02 z 28.03.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej; tereny dróg; tereny przejść pieszych / obowiązujący
5.	Różyny dz. 201 (pow. 0,86 ha)	XVI/205/02 z 28.03.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
6.	~~Kolnik dz. 192~~	~~XVIII/224/02 z 05.07.2002~~	/ stracił ważność
7.	Pszczółki dz. 857(pow. 0,31 ha) (przenumerowanie z 660)	XVIII/224/02 z 05.07.2002	usługi kultury; usługi oświaty; mieszkalnictwo w formie budynków zamieszkania zbiorowego / obowiązujący
8.	Pszczółki dz. 740/3-4 (pow. 0,12 ha)	XVIII/225/02 z 05.07.2002	zieleni urządzone / obowiązujący
9.	~~Skowarcz dz. 243/4~~	~~XVIII/226/02 z 05.07.2002~~	/ stracił ważność
10.	Skowarcz dz. 261 (pow. 2,73 ha)	XVIII/227/02 z 05.07.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg /w części obowiązujący, w części stracił ważność
11.	~~Skowarcz dz. 282/2~~	~~XVIII/228/02 z 05.07.2002~~	/ stracił ważność
12.	~~Skowarcz dz. 284~~	~~XVIII/229/02 z 05.07.2002~~	/ stracił ważność
13.	Ulkowy dz. 135/2 (pow. 1,00 ha)	XVIII/230/02 z 05.07.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
14.	Ulkowy dz. 172/2 (pow. 1,68 ha)	XVIII/231/02 z 05.07.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący

15.	Pszczółki dz. 325/8; 440; 445; 291; 329; 527; 213/6; 405/18; 405/19; 420/2 (pow. 8,44 ha)	XVII/232/02 z 05.07.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej; tereny dróg; tereny zabudowy usług i rzemiosła z dopuszczeniem funkcji mieszkaniowej; tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z rzemiosłem i usługami / obowiązujący
16.	Kleszczewko dz. 28 (pow. 1,17 ha)	XIX/241/02 z 29.08.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
17.	Pszczółki dz. 23/2(pow. 4 ha)	XIX/242/02 z 29.08.2002	funkcja mieszkaniowo – usługowa w formie zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja mieszkaniowo-usługowa usług rzemiosła; funkcja komunikacji- droga dojazdowa; ciąg pieszy; funkcja elektroenergetyki / obowiązujący
18.	Pszczółki dz. 31/12(pow. 7,38 ha)	XIX/243/02 z 29.08.2002	funkcja mieszkaniowa w formie zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja komunikacji - droga dojazdowa; funkcja elektroenergetyki / obowiązujący
19.	Pszczółki dz. 11/1 (pow. 1,03 ha)	XIX/244/02 z 29.08.2002	funkcja mieszkaniowa w formie zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja komunikacji - droga dojazdowa; funkcja elektroenergetyki / obowiązujący
20.	Pszczółki dz. 33/1; 33/5 (pow. 5,17 ha)	XIX/245/02 z 29.08.2002	funkcja mieszkaniowa jednorodzinna w formach zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja mieszkaniowo - usługowa w formie zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja mieszkaniowo - usługowa - rzemiosła w formach zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja rzemiosła - usługowo – mieszkaniowa; funkcja komunikacji; funkcja elektroenergetyki / obowiązujący
21.	Pszczółki dz. 417/2; 416/4 (pow. 0,53 ha)	XIX/246/02 z 29.08.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej wolnostojącej; tereny dróg; tereny przejść pieszych / obowiązujący
22.	Kleszczewko dz. 29/2(pow. 0,58 ha)	II/22/02 z 11.12.2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
23.	Gazociąg wc gm. Pszczółki	II/23/02 z 11.12.2002	Gazociąg wysokiego ciśnienia / obowiązujący
24.	~~Skowarcz dz. 326/5~~	~~II/24/02 z 11.12.2002~~	~~/ stracił ważność~~
25.	~~Kleszczewko dz. 98~~	~~II/25/02 z 11.12.2002~~	~~/ stracił ważność~~
26.	~~Różyny dz. 145/7~~	~~II/26/02 z 11.12.2002~~	~~/ stracił ważność~~
27.	~~Skowarcz dz. 267; 268; 446/1~~	~~II/43/03 z 19.02.2003~~	~~/ stracił ważność~~

28.	Żeliszewki dz. 20/9 (pow. 0,5 ha)	IV/42/03 z 19.02.2003	teren kultu religijnego z zielenią urządzoną / obowiązujący
29.	Skowarcz dz. 364/4(pow. 10,6 ha)	IV/44/03 z 29.08.2003	tereny eksploatacji kruszywa / obowiązujący
30.	Różyny dz. 165 (pow.16,44 ha)	VII/105/03 z 29.08.2003	funkcja mieszkaniowa jednorodzinna w formach zabudowy jednorodzinnej z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja mieszkaniowo - usługowa w formie zabudowy jednorodzinnej w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja mieszkaniowo - usługowa - rzemiosła w formach zabudowy jednorodzinnej; funkcja rzemiosła - usługowo – mieszkaniowa; funkcja komunikacji; funkcja elektroenergetyki / obowiązujący
31.	Skowarcz część dz. 32; 33; 358/3(pow. 20,58ha)	VII/102/03 z 29.08.2003	tereny eksploatacji kruszywa / obowiązujący
32.	~~Kolnik część dz. 145/1~~	~~VII/107/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
33.	~~Różyny część dz. 161/6~~	~~VII/103/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
34.	~~Skowarcz dz. 349~~	~~VII/101/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
35.	~~Różyny część dz. 162~~	~~VII/104/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
36.	Ulkowy część dz. 135/2 (pow.1,00 ha)	XVIII/230/02 z 05.07 2002	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
37.	~~Skowarcz dz. 346~~	~~VII/99/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
38.	~~Skowarcz dz. 348~~	~~VII/100/03 z 29.08.2003~~	/ stracił ważność
39.	Kolnik dz. 37/2 (pow.0,48 ha)	VII/106/03 z 29.08.2003	funkcja mieszkaniowo – usługowa, usługi rzemiosła, w formie zabudowy jednorodzinnej do 4 mieszkań w układzie wolno stojącym z dopuszczeniem bliźniaczej; funkcja komunikacji / obowiązujący
40.	~~Kolnik dz. 224/1~~	~~IX/125/02 z 10.12.2003~~	/ stracił ważność
41.	Pszczółki dz. 318; 315/2; 263; 264/1(pow.16,41 ha)	XVI/192/04 z 17.11.2004	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, wolnostojącej lub bliźniaczej; tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z rzemiosłem i usługami; tereny dróg; tereny przejść pieszo-jezdnych / obowiązujący
42.	Pszczółki dz. 805-828 (przenumerowane z dz. 24/7); 368/2; 404/19; 108/4 pow. 7,56ha	XXI/140/98 z 26.11.1998	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; rezerwa terenu pod stację transformatorową; tereny dróg; adaptacja siedliska rolniczego / obowiązujący
43.	Różyny dz. 214; 220/4 (dz. 214 pow.1,84 ha; dz. 220/4 pow. 1.00 ha)	XXI/136/96 z 26.11.1996	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
44.	~~Skowarcz dz. 220; cz. 279; cz. 283/8~~	~~XXI/137/96 z 26.11.1996~~	/ stracił ważność
45.	~~Kolnik dz. 156/6; 42/2; 42/3; 42/4~~	~~XXI/138/96 z 26.11.1996~~	/ stracił ważność
46.	Ulkowy dz. 138/1; 193; 68/3 (pow. 1.04 ha)	XXI/139/96 z 26.11.1996	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący

47.	Kleszczewko dz. 5/7; cz.21; cz.31/6 (pow. 3.08 ha)	XXI/141/96 z 26.11.1996	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg; tereny zabudowy usługowo-rzemieślniczej z zabudową mieszkaniową / obowiązujący
48.	Skowarcz (fragment obrębu geodezyjnego) (pow 348.68 ha)	II/25/06 z 6.12.2006	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usług oraz rzemiosła; tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, usług i rzemiosła; tereny zabudowy usług publicznych i usług oświaty; tereny sportu i rekreacji; tereny zabudowy obiektów produkcyjnych, składów i magazynów, rzemiosła i usług; tereny zieleni urządzonej; tereny dróg głównych przyspieszonych; dróg lokalnych, dojazdowych; tereny ciągów pieszo – jezdnych; tereny komunikacji kolejowej; tereny infrastruktury technicznej kanalizacyjnej; tereny infrastruktury technicznej wodociągowej / obowiązujący
49.	Różyny (fragment obrębu geodezyjnego pow: 225.67 ha)	XXXI/284/09 z 12.11.2009	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej; tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i usługowej; tereny obiektów sakralnych; tereny zabudowy usług publicznych z sportu i rekreacji oraz zieleni; tereny zabudowy usługowej, rzemiosła, składów i magazynów; tereny cmentarza; tereny komunikacji, ciągów pieszo-jezdnych oraz infrastruktury technicznej; tereny dróg i infrastruktury wodociągowej; tereny kolejowe zamknięte - wyłączone z opracowania / obowiązujący
50.	Kolnik (fragment obrębu geodezyjnego pow. 235.38 ha)	XXXI/283/09 z 12.11.2009	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i usługowej; tereny rolnicze z możliwością realizacji zabudowy zagrodowej; tereny zabudowy usług publicznych i usług oświaty; tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, usług i rzemiosła; tereny zabudowy usługowej, rzemiosła, składów i magazynów; tereny sportu i rekreacji; tereny dróg publicznych głównych przyspieszonych, dróg publicznych / obowiązujący
51.	Skowarcz cz. fragment obrębu geodezyjnego pow. 10,2 ha)	XXVIII/263/2009 z 28.08.2009	teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz zabudowy usługowej; tereny dróg / obowiązujący
52.	fragm obrębów Kolnik, Rębielcz, Pszczółki, Skowarcz, Różyny, Ulkowy, Kleszczewko- Przebieg gazociągu wys. ciśnienia DN 500 Włocławek Gdynia	IV/31/11 z 09.03.2011	sieć gazowa / obowiązujący
53.	Pszczółki fragm obrębu geodezyjnego Pszczółki dz. nr405/71, dz. 28/7 (pow. 4,86 ha)	XI/100/11 z 14.12.2011	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz zabudowy usługowej; tereny drogi publicznej – ulica dojazdowa, ulica wewnętrznej / obowiązujący

54.	Kleszczewko fragm. obrębu geodezyjnego dz.96 (pow. 3,45 ha)	XI/99/11 z 14.12.2011	teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg wewnętrznych; tereny ogólnodostępnych ciągów pieszo-jezdných lub pieszych / obowiązujący
55.	Kolnik fragment obrębu geodezyjnego dz 72 (pow. 0,6 ha)	XI/98/11 z 14.12.2011	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg; teren rolniczy / obowiązujący
56.	Pszczółki , fragment obrębu geodezyjnego dz. 23/24,23/25,23/26, 23/27	XIX/224/13 z 19.06.2013	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg; tereny przejść pieszych. / obowiązujący
57.	Kleszczewko, zmieniająca uchwałę nr II/25/02 z 11 grudnia 2002 dla dz. 98 (pow.3,4 ha)	XIV/148/12 z 12.09.2012	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg; tereny przejść pieszych / obowiązujący
58.	Kolnik zmieniająca uchwałę XXXI/283/09 z 12.11.2009 dla dz. 91 (pow 0,88 ha)	XV/168/12 z 30.10.2012	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; tereny dróg / obowiązujący
59.	Pszczółki fragment obrębu geodezyjnego dz. 11/20, 11/21, 11/22, 11/23, 11/24 (pow.1,87 ha)	XXXI/330/14 z 30.09.2014	teren zabudowy mieszkaniowo-usługowej; teren zabudowy usługowej; teren komunikacji – droga wewnętrzna / obowiązujący
60.	Skowarcz, fragment obrębu geodezyjnego „Pszczółki VA“, dz. nr 364/4 (pow. 10,55 ha)	XXII/189/16 z 24.11.2016	teren zabudowy produkcyjnej oraz zabudowy usługowej / obowiązujący
61.	Kolnik, zmieniająca uchwałę XXXI/283/09 oraz fragment obrębu geodezyjnego, dz. nr 223/7, 223/8, 223/10, 223/13, 223/14 (pow. 7,67 ha)	XXII/190/16 z 24.11.2016	tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej oraz usługowej, zagrodowej w gospodarstwach rolnych, hodowlanych i ogrodnich, teren rolniczy, teren drogi wewnętrznej / obowiązujący

W przygotowaniu są plany, dla których podjęto uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu:

1) uchwała nr VII/54/11 Rady Gminy Pszczółki z dnia 15 czerwca 2011 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu obrębu geodezyjnego wsi Rębielcz,

2) uchwała nr XXXVII/345/10 z dnia 24 sierpnia 2010 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Pszczółki obszaru obejmującego działki nr 30, 31, 32, 33, 358/3 oraz część działki nr 359 w miejscowości Skowarcz,

3) uchwała nr XIX/223/13 z dnia 19 czerwca 2013 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu obrębu geodezyjnego Skowarcz oraz Pszczółki,

4) uchwała nr XXXV/337/18 z dnia 27.03.2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego fragmentu obrębu geodezyjnego Różyny.

Procedury wykonania tych uchwał, konsultacji projektów MPZP i wdrażania uchwał są w trakcie realizacji.

5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Pszczółki

Strategia Rozwoju Gminy Pszczółki do roku 2015 przyjęta uchwałą nr VIII/86/2000 Rady Gminy Pszczółki z dnia 28 grudnia 2000 r. wyznacza misję Gminy Pszczółki: **Zapewnienie godziwej jakości życia społeczności Gminy, oraz jej szybki, zrównoważony rozwój poprzez inwestycje w gospodarce i infrastrukturze, przy pełnym wykorzystaniu istniejącego potencjału Gminy i jej szans rozwojowych.** W dokumencie perspektywicznego zarządzania Gminą Pszczółki pn. *Aktualizacja Strategii Rozwoju Gminy Pszczółki do roku 2020*, przyjętym uchwałą nr XXXV/329/10 Rady Gminy Pszczółki z dnia 27 maja 2010 r., ustalono cele strategiczne dla Gminy Pszczółki na lata 2010-2020 obejmujące w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kultury następujące przedsięwzięcia kluczowe:

I. Tworzenie warunków dla rozwoju funkcji przemysłowych, usługowych i mieszkaniowych na terenie Gminy Pszczółki

I.5. Poprawa jakości dróg gminnych, a także budowa chodników, parkingów, oświetlenia kanalizacji deszczowych

I.6. Wsparcie remontów dróg powiatowych na terenie Gminy

I.7. Opracowanie dokumentów planistycznych z zakresu gospodarki przestrzennej.

II. Dbłość o środowisko naturalne i estetyzacja terenów gminnych

II.1. Dokonywanie nasadzeń roślin rodzimych, zagospodarowanie gminnych terenów zielonych, w szczególności parku lipowego w Pszczółkach i parku w Ulkowach

II.4. Zagospodarowanie i estetyzacja terenów gminnych, tj. skwery, centra wsi, zbiorniki wodne, place, deptaki, itd.

III. Tworzenie warunków dla rozwoju sportu i rekreacji na terenie Gminy Pszczółki

III.3. Dokończenie budowy i promocja Cysterskiego Traktu Rowerowego – ścieżki rowerowej na trasie Pszczółki-Żeliszawki

IV. Rozwój edukacji i kultury na terenie Gminy Pszczółki poprzez poprawę warunków funkcjonowania placówek kulturalnych i oświatowych

V. Promocja tradycji pszczelarskich Gminy Pszczółki. Budowanie tożsamości lokalnej. Aktywizacja i integracja mieszkańców

V.1. Działania promocyjne Gminy opierające się na tradycjach pszczelarskich

V.2. Organizacja cyklicznej imprezy odwołującej się do tradycji pszczelarskich, np. Święto Miodu, Dzień Pszczelarza

V.3. Rozwój działalności i promocja Muzeum Miodu

V.5. Wspieranie wszelkiej aktywności mieszkańców, głównie opierającej się na budowaniu tożsamości lokalnej

V.6. Działania związane z kształtowaniem u mieszkańców patriotyzmu lokalnego i poczucia związku z miejscem zamieszkania

Cele strategiczne i działania operacyjne przyjęte w w/w dokumencie gminnym w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są zgodne z celami strategicznymi i kierunkami działań opisanymi w Gminnym programie opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024. W podstawowym zakresie realizują odpowiedzialne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego w Gminie Pszczółki i otwierają perspektywy kreowania gminnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego, jako systemu spójnego z polityką państwa, województwa pomorskiego i powiatu

gdańskiego. Mimo upływu w 2020 roku perspektywy czasowej, dla której został opracowany i zaktualizowany dokument pt. Strategia Rozwoju Gminy Pszczółki cele strategiczne w zakresie opieki nad zabytkami zachowały aktualność i wymagają kontynuacji działań operacyjnych, tylko z dostosowaniem do aktualnie dostępnych narzędzi prawnych i instrumentów finansowych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa krajobraz kulturowy, jako przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Zrozumienie roli krajobrazu kulturowego w kształtowaniu stylu życia mieszkańców odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o lokalne dziedzictwo oraz wzmacniania świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji. Rozwój przestrzenny Gminy Pszczółki w podstawowym zakresie związany był ze środowiskiem naturalnym - zróżnicowaniem ukształtowania terenu na pograniczu Pojezierza Starogardzkiego oraz Żuław Wiślanych. Najważniejsze czynniki naturalne, które przyczyniły się do powstania i rozwoju osadnictwa na terenie dzisiejszej Gminy Pszczółki to położenie na wysoczyźnie morenowej lewego brzegu Wisły i częściowo w jej pradolinie.

Podstawowe typy środowiska przyrodniczego na obszarze gminy to wysoczyzna morenowa i równina aluwialna. Wysoczyzna morenowa zajmuje zachodnią i centralną część gminy; to morena denną falista z licznymi wytopiskami i zagłębieniami bezodpływowymi, a urozmaicheniem rzeźby są pojedyncze pagórki morenowe osiągające wysokość 80-90 m npm. Na zachodnich peryferiach gminy wysoczyzna wznosi się do ok. 92 m npm. Powierzchnia terenu obniża się w kierunku wschodnim do ok. 15 m npm. Przyżuławska strefa wysoczyzny jest nieznacznie podcięta erozyjnie, natomiast jej część krawędziowa jest w dużym stopniu rozmyta i mało wyraźna. Równina aluwialna zajmuje północno-wschodnią część gminy. Położona jest na wysokości 5–10 m npm i zbudowana jest z aluwii Wisły, na których wykształciły się gleby mady oraz gleby torfowe i mułowo-torfowe.

Wschodnia i północno-wschodnia część Gminy Pszczółki położona jest w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu „Żuław Gdańskich” (Rozporządzenie nr 5/94 Wojewody Gdańskiego z dnia 8 listopada 1994 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu, określenia granic parków krajobrazowych i utworzenia wokół nich otulin oraz wprowadzenia obowiązujących w nich zakazów i ograniczeń oraz Rozporządzenie nr 11/98 Wojewody Gdańskiego z dnia 3 września 1998 r.) obejmującego fragment równiny deltowej Wisły. Jego powierzchnia na terenie gminy wynosi 1 375 ha, co stanowi 27% powierzchni gminy.

5.2.1. Charakterystyka Gminy Pszczółki¹

Gmina Pszczółki położona jest we wschodniej części województwa pomorskiego, w południowej części powiatu gdańskiego. Graniczy: od północy z gminą Pruszcz Gdański, od zachodu z gminą Trąbki Wielkie, od południa z gminą Tczew w powiecie tczewskim, od wschodu z gminą Suchy Dąb. Znajduje się na granicy dwóch regionów etniczno-kulturowych: Żuław i Kociewia. W skład gminy wchodzi 9 sołectw: wsie Kleszczewko, Kolnik, Pszczółki, Rębielcz, Różyny, Skowarcz, Ulkowy oraz osady Ostrowite i Żeliszewki.

Powierzchnia gminy wynosi 50,1 km². Dominującą formą zagospodarowania terenu są użytki rolne (81,0% powierzchni gminy), w tym grunty orne (64,5%), łąki (10,7%) i pastwiska (5,1%), lasy i

¹ Dane: Główny Urząd Statystyczny, 31.12.2019

grunty leśne (2,0%). Tereny osiedlowe zajmują 5,4% powierzchni, z wyraźną tendencją wzrostową kosztem użytków rolnych.

Gmina Pszczółki ma 9 713 mieszkańców, z czego 50,2% stanowią kobiety, a 49,8% mężczyźni. W latach 2002-2019 liczba mieszkańców wzrosła o 29,5%. Średni wiek mieszkańców wynosi 37,6 lat i jest mniejszy od średniego wieku mieszkańców województwa pomorskiego oraz znacznie mniejszy od średniego wieku mieszkańców całej Polski. Gmina Pszczółki ma dodatni przyrost naturalny wynoszący 40. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu 4,13 na 1000 mieszkańców gminy Pszczółki. W 2019 roku urodziło się 107 dzieci, w tym 43,9% dziewczynek i 56,1% chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej wynosi 1,90 i jest znacznie większy od średniej dla województwa oraz znacznie większy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju. W 2019 roku zarejestrowano 248 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 129 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi dla gminy Pszczółki 119. Na podstawie obserwowanego trendu realną liczbę mieszkańców (zameldowanych i niezameldowanych) w gminie w 2024 roku szacować można na 10,5 tys. Osób z wyraźną tendencją wzrostową.

21,6% ludności jest w wieku przedprodukcyjnym, 62,7% w wieku produkcyjnym i 15,7% w wieku poprodukcyjnym. Wskaźnik ludności w wieku nieprodukcyjnym należał do niższych w powiecie gdańskim, ale ma tendencję wzrostową; natomiast wskaźnik zarejestrowanych bezrobotnych ma trwałą tendencję spadkową. W gminie Pszczółki w roku 2019 w rejestrze REGON zarejestrowane były 1 152 podmioty gospodarki narodowej, z czego 964 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (1 125) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających do 9 pracowników. 0,3% podmiotów jako rodzaj działalności deklaruowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklaruowało 37,7% podmiotów, a 62,1% podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Pszczółki najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są: budownictwo (21.7%) oraz przetwórstwo przemysłowe (17.8%).

W gminie Pszczółki w 2019 roku na każdych 1000 mieszkańców oddano do użytku 9,47 nowych lokali. Jest to wartość znacznie większa od wartości dla województwa pomorskiego oraz znacznie większa od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Pszczółki to 2 747 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 287 mieszkań. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa pomorskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. 53,3% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne, 46,7% na sprzedaż lub wynajem. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Pszczółki to 4,89 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa pomorskiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2019 roku w gminie Pszczółki to 111,40 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa pomorskiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce. Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 99,64% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 85,33% korzysta z centralnego ogrzewania, a 38,95% z gazu sieciowego.

Na podstawie danych z rejestru REGON, danych z rejestru podatku rolnego i danych GUS w zakresie nieruchomości należy stwierdzić, że Gmina Pszczółki ma charakter rolniczo-przemysłowy, stanowi zaplecze dla obszaru metropolitalnego Gdańsk; zlokalizowana 23 km od Gdańsk, 11 km od Pruszcza Gdańskiego (siedziby powiatu gdańskiego) i 10 km od Tczewa. W perspektywie

długoterminowej 2050 roku wskazać można wyraźną tendencję do rozszerzania wobec Trójmiasta funkcji satelitarnych w obszarze metropolitalnym Gdańsk-Sopot-Gdynia.

Przez gminę biegną główne międzyregionalne ciągi komunikacyjne aglomeracji trójmiejskiej: droga krajowa nr 91, linia kolejowa Gdynia–Warszawa, autostrada A1.

5.2.2. Zarys historii Gminy Pszczółki

Na terenach dzisiejszej Gminy Pszczółki pierwsze ludy koczownicze tzw. *łowcy reniferów* pojawili się u schyłku epoki paleolitycznej. Pozostawili nieliczne ślady działalności tj. narzędzia z rogu renifera, krzemienne groty i skrobacze. Z okresu neolitu zachowały się najstarsze ślady stałego osadnictwa (Pszczółki, Kleszczewko, Różyny, Skowarcz, Ulkowy, Żelistawki, Kolnik, Rębielcz). W wyniku wykopalisk odkryto wiele reliktów osad, cmentarzysk i grobów skrzynkowych oraz licznych przedmiotów użytkowych z epoki brązu i żelaza. W czasach imperium rzymskiego przez tereny dzisiejszej Gminy Pszczółki wiódł tzw. Szlak Bursztynowy do ujścia Wisły. Na okres II - poł. V w. n.e. przypada prehistoryczny rozkwit na Pomorzu tzw. *kultury oksywskiej* i *kultury wielbarskiej*. Znaleźiska na terenie pobliskiego Pruszcza Gdańskiego potwierdzają największe lokalne skupisko osadnicze pełniące znaczące funkcje handlowe oraz ośrodek portowy, dla którego okoliczne tereny stanowiły bezpośrednie zaplecze gospodarcze.

We wczesnym średniowieczu, w okresie zmian ustrojowych z systemu plemiennego do państwowego, tereny Gminy Pszczółki znalazły się we władztwie książąt pomorskich. Związki Subisława, Świętopełka i Mestwina II z cystersami poprzez fundację i uposażenie klasztoru w Oliwie, na stulecia zdeterminowały stosunki gospodarcze w Gminie Pszczółki. Udokumentowana wzmianka o wsi Skowarcz pochodzi z 1215 roku, kiedy to książę Subisław nadał ją wraz z 4 innymi wsiami cystersom oliwskim zwalniając klasztor ze wszelkich danin. Potwierdzenia nadania dokonano również w latach: 1224, 1235, 1245, 1283 (książę Mestwin II) oraz 1295-96 (książę Przemysław II). Kolejna wzmianka o Skowarczu pochodzi z 1307 roku z racji sporu granicznego dotyczącego przebiegu granicy z wsią Pszczółki. W dokumencie z 25 stycznia 1317 roku dotyczącym porozumienia cystersów z Krzyżakami władającymi od 1308 roku Pomorzem, po raz pierwszy wspomina się o „górze piaskowej” w okolicy Skowarcz, znanej jako punkt widokowy „Sand Berg”. W latach 1407 i 1423 Skowarcz wraz z Pszczółkami zobowiązano do prac konserwacyjnych na rzece Bielawce wpływającej do Motławy; co potwierdza udział mieszkańców dzisiejszej Gminy Pszczółki w utrzymaniu systemu melioracji i zagospodarowania Żuław. W 2. połowie XVI wieku Skowarcz przynależał do parafii w Miłobądku i jako własność cystersów oliwskich został wydzierżawiony Janowi Dulskiemu, kasztelanowi chełmińskiemu. W 1570 roku w Skowarczu były 2 karczmy, co potwierdza intensywność komunikacyjną *traktu gdańskiego*.

Pszczółki, wieś rycerska rodu Ściborowiców, w 1335 roku z nadania wielkiego mistrza krzyżackiego Dietricha von Altenburg została ulokowana na prawie magdeburskim, ale w XV stuleciu występuje już jako lokowana na prawie chełmińskim. Po pokoju oliwskim w 1466 roku została włączona do królewszczyzn i dzierżawiona. W XVI wieku funkcjonowała tu karczma, a w 1598 roku wybudowano młyn, którego następcą jest XIX-wieczny wiatrak typu holenderskiego zachowany do dziś.

Różyny lokował wielki mistrz krzyżacki Henryk Dusemer w 1347 roku na prawie chełmińskim. Pierwszy kościół we wsi powstał dzięki oliwskim cystersom w połowie XIV wieku; wtedy też powstała parafia. W latach 1580-1596 świątynia była we władaniu protestantów, ale została odzyskana i 1614 roku ustanowiona filialnym kościołem parafii katolickiej w Łęgowie (do 1986 r.). Obecny kościół pw. Św. Wawrzyńca z 1746 roku zbudowany został z fundacji przeora łęgowskiego cystersa oliwskiego

Iwo Rowedera na fundamentach gotyckich, w miejscu dawnego kościoła drewnianego. Zachowało się barokowe wyposażenie wnętrza z obrazem *Ukrzyżowania* wybitnego malarza gdańskiego Hermana Hana i jedyne organy znanego oliwskiego organmistrza Friedricha Rudolfa Dalitza z 1787 roku. To najcenniejszy w Gminie Pszczółki zespół zabytków sakralnych, a dopełnieniem jest znajdujący się naprzeciwko tzw. *dom podcieniowy* z XVIII wieku (ślad holenderskiego osadnictwa na Żuławach) i z końca XIX wieku tzw. *dom pomorski* (przykład ceglanej architektury wsi pomorskiej czasu gospodarki kapitalistycznej).

Pierwsza wzmianka o wsi Żeliszewki pochodzi z roku 1292, kiedy nadana została rycerzowi *Żeliszewowi* za zasługi wojenne. We władaniu rycerskim, później szlacheckim, majątek pozostał do 1945 roku. Podobnie Kleszczewko, którego właściciel rycerz Zych w pocz. XIV wieku toczył spór graniczny z cystersami oliwskimi, zostało zapisane w średniowiecznych dokumentach, chociaż osadnictwo tej wsi jest znacznie starsze. W czasach administracji pruskiej, u progu XIX stulecia majątek był własnością poety, hrabiego Zygmunta Krasińskiego. W pocz. XX wieku o utrzymanie w polskich rękach dóbr i dworu zabiegał kolejny właściciel Franciszek Wojnowski, prowadzący prywatną wojnę z niemieckim systemem bankowym.

Wspomniany spór rycerza Zycha z cystersami poświadczył w dokumencie z 1323 roku *Stiborius de Colelinc*, wpisując Kolnik na karty historii Gminy Pszczółki. Wieś rycerską Celowa i Nikuńca z Kilonii lokowaną na prawie magdeburskim dzierżawili osadnicy niemieccy. W 1481 roku opat cysterski z Pelplina Paweł de Zullen odkupił wieś od Szymona z Dalwina, a transakcję potwierdził król Kazimierz Jagiellończyk. Dzierżawcy ociągali się wobec cystersów z płatnościami do tego stopnia, że w 1490 roku interweniował oficjał gdański grożąc opornym dłużnikom klątwą. Licząca 12 łanów część wsi Kolnik (i Różyny) w latach 1535-70 należały do wojewody malborskiego i starosty starogardzkiego Fabiana Czemy. Spór o „cysterską” część wsi toczył się latami, aż Konarscy po spłaceniu mnichom odszkodowań sprzedali w 1622 roku wieś księciu Albertowi Stanisławowi Radziwiłłowi, staroście gniewskiemu i tucholskiemu. Schedę w 1656 roku przejęli Potuliccy, potem polski generał-major Ludwig Ferdynand von Tiedmann i jego potomkowie.

To w Kolniku latach 1661-70 w środowisku protestanckim zostały zainicjowane toczące się też w Pszczółkach i Rębiełczu procesy czarownic; zakończyły się spaleniem kobiet na granicy Pszczółek, Rębiełcza i Kolnika. Wydarzenia te miały bezpośredni wpływ na wydanie przez biskupa włocławskiego zakazu prowadzenia procesów o czary na terenie podległej mu diecezji.

Lokowaną dla wasala Andreasa Radbia za przez wielkiego mistrza krzyżackiego Karola z Trewiru w 1332 roku na prawie chełmińskim wieś Rębiełcz zorganizował zasadzka *prawy Jakub*. Dokument lokacyjny potwierdza funkcjonowanie karczmy, a dziesięciny plebańskie wiąże z kościołem w Miłobądku. W 1382 roku wieś została nadana szpitalowi miejskiemu św. Ducha w Gdańsku, dla którego dzierżawy egzekwowali malborscy Krzyżacy. Po pokoju toruńskim 1466 roku władanie wsią na rzecz połączonych szpitali przejęła Rada Miasta Gdańska, która stała za wprowadzeniem we wsi protestantyzmu. W 1600 roku wzniesiono zbór i szkołę, ale do 1945 roku przetrwała znana ze starych fotografii świątynia wzniesiona w 1699 roku. Przeszłość wsi Rębiełcz jest dobrze rozpoznana dzięki zachowanym gdańskim archiwaliom szpitalnym. W 1643 roku Rada Miasta wydała dla Rębiełcza wilkierz; uporządkowano sprawy ochrony przeciwpożarowej, zapisano w nim m.in. prawo sołtysa do posiadania browaru i wyłączność warzenia piwa na potrzeby mieszkańców.

Najdawniejsze wzmianki dotyczące wsi Ulkowy wiążą się z licznymi zatargami granicznymi cystersów. W XIV wieku kilkakrotnie dokumenty ugody poświadczały rycerze stąd pochodzący. Ich pozycję i niezależność obrazuje Niclos Wolkaw, aktywny działacz antykrzyżackiego Związku Pruskiego w 1440 roku uczestniczący w zjeździe w Elblągu, w 1453 roku w Godziszewie i Grudziądzu, w 1467

roku w Elblągu, a w 1454 roku poseł w Krakowie, sprawujący liczne urzędy do śmierci w 1509 roku. Właścicielami części Ulkowów były znaczące rody pomorskie. Związany z Gdańskiem pochodzeniem Muhl u progu XIX stulecia aspirował do stworzenia w rodowej siedzibie w Ulkowach antycznej rezydencji, powierzając architektowi królewskiemu Carlowi Friedrichowi Schinklowi sporządzenie projektów (niestety, niezrealizowanych); utrzymywał też żywe kontakty z zamieszkałą w Weimarze Joanną Schopenhauer, matką uznanego filozofa gdańskiego. W końcu XIX wieku majątek rycerski *Uhlkau* z działem gruntowym w Pszczółkach i gminami wiejskimi w Żeliszawkach i Kleszczewie oraz wybudowaniem Wygoda był własnością Alberta Theodora von Frantziusai należał do najatrakcyjniejszych w okolicy. W folwarku była gorzelnia, cegielnia, hodowla krów rasy amsterdamskiej i wytwórnia masła.

Rekapitułując, rozwój gospodarczy wsi Gminy Pszczółki związany z działalnością cystersów oliwskich miał miejsce w XIII wieku, w XIV wieku po opanowaniu przez Zakon Krzyżacki Pomorza Gdańskiego nastąpiły lokacje wielu wsi oraz osadzanie kolonistów niemieckich, a na pograniczu Żuław w XV stuleciu ludności z obszarów fryzyjskich i holenderskich. Poważnymi konfliktami zbrojnymi były wojny Polski z Zakonem Krzyżackim i wojna trzynastoletnia (1454-1466), w XVI wieku wojny z Gdańskiem, w XVII stuleciu ze Szwecją, kiedy to okoliczne wsie ucierpiały w wyniku plądrowania i pustoszenia przez przechodzące wojska.

Po II rozbiorze Rzeczypospolitej w 1793 roku tereny dzisiejszej Gminy Pszczółki wraz z Gdańskiem włączone zostały do Prus. W trakcie kampanii napoleońskiej w 1807 roku wsie ucierpiały z powodu przemarszu oraz stacjonowania w pobliskim Pruszczu wojsk francuskich. Walki zakończyły się utworzeniem Wolnego Miasta Gdańska i wcieleniem na 6 lat do jego terytorium. W 1813 roku, po klęsce Napoleona i wyparciu z Gdańska wojsk francuskich, okolice powróciły do państwa pruskiego. W 1818 roku przeprowadzono nowy podział administracyjny państwa pruskiego, w wyniku którego obszar Prus Zachodnich podzielono na 2 regencje, te zaś na powiaty. Okoliczne wsie należały do wiejskiego powiatu gdańskiego z siedzibą w Rusocinie, która w 1828 roku została przeniesiona do Pruszcza, a następnie w roku 1845 do Gdańska. W 1819 roku podjęto budowę szosy Gdańsk – Tczew, co znacząco wpłynęło na dynamikę rozwoju wsi położonych na nowym trakcie. Linia kolejowa Gdańsk-Tczew, której budowę ukończono w 1852 roku, otworzyła nową epokę w dziejach regionu, umożliwiła zarówno sprawną komunikację ludności, jak i przede wszystkim przestawienie tradycyjnej gospodarki rolnej na nowe tory kapitalistycznej wielkotowarowej produkcji rolnej. W poczyniono wówczas również duże inwestycje na Żuławach ulepszając system melioracyjny, co spowodowało wzrost wydajności upraw i wzrost znaczenia dużych gospodarstw indywidualnych.

W odrodzonej Polsce w 1920 roku niemalże cały obszar dzisiejszej Gminy Pszczółki wcielony został w obręb Wolnego Miasta Gdańska. Granica przebiegała przez Pszczółki, gdzie funkcjonował Urząd Celny. W ramach reformy administracyjnej w Wolnym Mieście Gdańsku zlikwidowano w 1929 roku obszary dworskie, a w 1937 roku zawiązano nowy obwód w Pszczółkach skupiający gminy wiejskie: Rębielcz, Pszczółki, Kolnik, Skowarcz i Ulkowy. To na 2 poł. XIX wieku i okres międzywojenny przypada intensywna akcja germanizacyjna, której efektem było zapomnienie o polskiej przeszłości tych ziem. Szykany i represje ludności najpierw przez pruski system administracyjny i bankowy, a w okresie II wojny światowej przez hitlerowską policję i represje w miejscach pracy przymusowej w Kleszczewku, Kolniku, Rębielczu, Różnach, Skowarczu, Ulkowach i Żeliszawkach do tego stopnia zmieniły mentalność i świadomość pochodzenia, że po 1945 roku miejscowa ludność została wysiedlona administracyjnie albo dobrowolnie opuściła swoją ojcowiznę niemalże w 100 procentach. Takie postaci jak urodzeni w Skowarczu znakomici kapłani: popierający czynnie ideę polskości w szkolnictwie ks. Jan Kiewert i społecznik ks. Rudolf Gehert, ks. Norbert Pellowski z Pszczółek,

społecznik i nauczyciel w Ulkowach Emil Dombrowski, lekarz Stefan Mirau z Różyn, założyciel polskiego harcerstwa w Pszczółkach Alf Liczmański i dziesiątki tych patriotów, którzy zapłacili więzieniami i życiem za lojalność Ojczyźnie i przekonaniom, pozostaje w zapomnieniu.

Radziecka ofensywa na Gdańsk z frontem przechodzącym przez tereny Gminy Pszczółki w marcu 1945 roku okazała się niezwykle ciężka. Ludność w zdecydowanej większości opuściła domostwa, które w zdecydowanej większości ucierpiały wskutek działań wojennych. Po wojnie w 1945 roku zostało utworzone województwo gdańskie, okolice Pszczółek w latach 1945-75 i po 1999 roku znalazły się w obrębie powiatu gdańskiego z siedzibą w Pruszczu. Ustalona reformą administracyjną 1989 roku Gmina Pszczółki jest Małą Ojczyzną mieszkańców, którzy w dominującej większości już tutaj się urodzili, ale ich przodkowie przybyli na pogranicze Kociewia i Żuław niekiedy z odległych regionów. Wspólna historia dzieje się, zaś dziedzictwo zapoznane pozwala na zapuszczenie korzeni w bogactwie dziejów i kultury Gminy Pszczółki.

Samorząd Gminy Pszczółki w realizacji lokalnej polityki dąży do integracji społeczności lokalnej wokół wspólnych celów z poszanowaniem odrębności historycznych i kulturowych miejscowości tworzących Gminę.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Zerwanie ciągłości osadniczej miejscowości Gminy Pszczółki po 1945 roku i społeczna trauma II wojny światowej przyniosły istotne konsekwencje dla krajobrazu kulturowego tego regionu. Państwowa polityka historyczna Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej na blisko półwiecze modelowała postrzeganie historii tej Ziemi wybiórczo, w kontekście doraźnych celów, antagonizując postrzeganie tzw. ponemieckiej kultury materialnej i zapominając o dorobku szlacheckiej Rzeczypospolitej. Postrzeganie procesów społecznych średniowiecznej kolonizacji XIV i XV wieku z perspektywy niemieckiej kultury państwa krzyżackiego władającego wówczas Pomorzem w równym stopniu co germanizacja czasów Bismarka i Hitlera przyczyniły się do zaniechania edukacji historycznej równoważącej i doceniającej dorobek wszystkich pokoleń. Zarówno populacja księstwa gdańskiego pierwszych Piastów ze schrystianizowanymi przodkami plemiennymi Prusów, osadników przybywających do nowej ojczyzny z Niemiec i Flandrii w okresie średniowiecza, rodów koronnych i kresowych osiedlających się w Prusach Królewskich m.in. celem uzyskania indygenatu do sprawowania znaczących urzędów w I Rzeczypospolitej, urzędników i kapitału pruskiego preferowanego jako czynnik państwowotwórczy administracji pruskiej końca XVIII i w XIX w., jak i najmłodsza polska fala osiedleńcza po 1945 roku wykreowały kulturę materialną i niematerialną jako bogate dziedzictwo czerpiące z różnorodnych nurtów kultury europejskiej, tworzące oryginalny potencjał kulturowy. Wyzwaniem dla obecnego pokolenia animatorów życia społecznego pozostaje wyzwolenie tego potencjału, oczyszczenie go z antagonizmów, zweryfikowanie wartości w kontekście kreacji pozytywnych relacji społecznych.

W leżącej na pograniczu regionów etnicznych Kociewia i Żuław Gminie Pszczółki, z uwagi na wydarzenia demograficzne 1945 roku i politykę historyczną PRL, nie została zachowana ciągłość i spistość kultury ludowej.

Potencjałem działań operacyjnych są zabytki zlokalizowane na terenie Gminy Pszczółki:

➤ **stanowiska archeologiczne np.:** osadnictwo tzw. kultury oksywskiej i wielbarskiej (m.in. eksponaty w zbiorach Muzeum Archeologicznego w Gdańsku):

- Ulkowy, cmentarzysko kultury wielbarskiej,
- Skowarcz, liczne znaleziska z epoki kamienia i epoki brązu;

- **Pomorski Szlak Cysterski (pętla Europejskiego Szlaki Cysterskiego):**
  - **Różyny. Kościół pw. św. Wawrzyńca** z 1746 roku, zbudowany z fundacji przeora łęgowskiego cystersa oliwskiego Iwo Rowedera na fundamentach gotyckich, w miejscu dawnego kościoła drewnianego. Zachowało się barokowe wyposażenie wnętrza z obrazem *Ukrzyżowania* wybitnego malarza gdańskiego Hermana Hana i jedyne organy znanego oliwskiego organmistrza Friedricha Rudolfa Dalitza z 1787 roku;
  - **tradycje pszczelarskie we wsiach o cysterskich korzeniach** (Ulkowy, Pszczółki); w okolicznych miejscowościach hodowano do 400 rodzin pszczelich; zachowane ślady tradycji przetwórstwa wosku;
- **układy ruralistyczne wsi pomorskich:** Kolnik, Rębielcz, Różyny, Ulkowy, Żeliszawki;
- **zespoły dworsko-parkowe z folwarkami** (XIX/XX w., na „*korzeniu nowożytnym*”): Żeliszawki - dwór w otoczeniu parku angielskiego, z folwarkiem i gorzelnią; Kleszczewko, Ulkowy, Ostrowite – zachowane relikty parków i zabudowań folwarcznych;
- **zabytki kultury regionalnej**, m.in. bardzo interesujący typ tzw. **domu pomorskiego**, murowanego z czerwonej cegły na kamiennej podmurówce z XIX/XX w. oraz odchodzące już w „niebyt” w niezwykle szybkim tempie **szachulcowe domy podcieniowe** (Różyny) i **zabudowania gospodarcze** z poł. XIX w. i starsze (Różyny, Pszczółki, Skowarcz, Kolnik itp.);
- **sieć osadnicza**, układ dróg lokalnych założony na średniowiecznym układzie komunikacyjnym z *via regis* do Gdańska; *szlak bursztynowy* do Gdańska; **panoramy krajobrazowe historycznych układów ruralistycznych** (Kolnik, Rębielcz, Skowarcz, Ulkowy, Żeliszawki, itp.); **budynki obsługi drogi:** zajazdy (Różyny), domy celników (Pszczółki);
- **zabytki techniki:** wiatrak (Pszczółki), gorzelnia (Żeliszawki), rzeźnia (Pszczółki); **zespoły budynków kolejowych** (Pszczółki, Różyny, Skowarcz);
  - **budynki użyteczności publicznej: szkoły** (Różyny, Żeliszawki, Kolnik, Pszczółki),
  - **dworce kolejowe** (Pszczółki, Różyny, Skowarcz);
- **cmentarze ewangelickie**, miniona kultura sepulkralna (Żeliszawki, Ulkowy, Różyny, Rębielcz).

5.2.4. Zabytki archeologiczne

Zagadnienie identyfikacji dziedzictwa archeologicznego oraz środków jego ochrony i form zintegrowanej konserwacji reguluje Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, której sygnatariuszem od 1996 roku jest Rzeczpospolita Polska (Dz. U. z 1996 r. nr 120, poz. 564). Ochrona zabytków archeologicznych polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków, ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla ich wartości oraz uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska (art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Ponadto ochrona dziedzictwa archeologicznego została wpisana w akty normatywne dotyczące ochrony powierzchni ziemi, polegającej m.in. na zachowaniu funkcji kulturowych zbioru dziedzictwa archeologicznego (art. 101 pkt. 2 lit. f ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska).

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3 ust. 4) zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem

Stanowiska archeologiczne objęte wpisem do rejestru zabytków i stanowiska archeologiczne nieobjęte wpisem do rejestru zabytków podlegają ochronie prawnej. Organy administracji publicznej, w tym także organy samorządu gminnego, powinny podejmować działania polegające przede wszystkim na trwałym zachowaniu dziedzictwa archeologicznego in situ. W przypadku podejmowania działań inwestycyjnych i gospodarczych związanych z pracami ziemnymi, które mogłyby spowodować nieodwracalne zniszczenie nawarstwień kulturowych oraz zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych, w celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają udokumentowaniu, a wyeksplorowane ruchome zabytki archeologiczne podlegają zabezpieczeniu i konserwacji. Zgodnie z art. 31 ust. 1a pkt 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Narzędziem ochrony zabytków archeologicznych są dokumenty planistyczne tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Wydawane przez organy administracji państwowej i samorządowej decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzje o warunkach zabudowy, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej muszą uwzględniać zapisy zawarte w dokumentach planistycznych w zakresie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków archeologicznych i zapewnienia im ochrony podczas realizacji inwestycji.

W zależności od potrzeb ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary występowania zabytków archeologicznych. §4 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz.U. 2004 nr 118 poz. 1233) oraz §4 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. 2003 nr 164 poz. 1587) stanowią, że można i należy zakazać zabudowy lub prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej na stanowiskach archeologicznych wymagających archeologicznych badań wykopaliskowych, a w uzasadnionych przypadkach zobowiązać właściciela nieruchomości do trwałej miejscowej ochrony stanowisk archeologicznych in situ.

Zatem ograniczenia wynikające z ochrony archeologicznego środowiska kulturowego obejmują uwarunkowania:

1. strefy **ściślej ochrony konserwatorskiej** stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:
  - a) o własnej formie terenowej,
  - b) płaskich;
2. strefy **pełnej ochrony konserwatorskiej** stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków:
  - a) o własnej formie terenowej,
  - b) płaskich;
3. strefy **ochrony konserwatorskiej** stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
w trybie nakazowo-zakazowym w zakresie:

1. zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej związanej z naruszaniem struktury gruntu, a w szczególności:
  - a) zakaz zabudowy,
  - b) zakaz prowadzenia orki,
  - c) zakaz wydobywania surowca,
  - d) zakaz wprowadzania nasadzeń zieleni wysokiej,
  - e) zakaz karczunku,
  - f) zakaz stosowania zrywki wleczonej, dopuszcza się zrywkę nasiębierną;
2. nakaz zachowania i uczynienia formy topograficznej;
3. dopuszcza się adaptację na cele turystyczno-rekreacyjne, utworzenie ścieżek dydaktycznych.
4. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków zasady ochrony ustalają ponadto przepisy odrębne.

Konkludując, tereny, na których występują stanowiska archeologiczne płaskie (bez własnej formy terenowej), nieobjęte wpisem do rejestru zabytków mogą zostać przeznaczone pod działalność budowlaną, inwestycyjną i gospodarczą z zachowaniem odpowiednich przepisów odrębnych dotyczących prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. W celu skuteczniejszej ochrony zabytków archeologicznych, poza wpisem do rejestru zabytków w dziale Archeologia, konieczne jest opracowanie Gminnej Ewidencji Zabytków archeologicznych, która stanowi podstawę do dalszych działań ochronnych, przede wszystkim w zakresie realizacji art. 39 ust. 3 Prawa budowlanego. Zgodnie z tym przepisem, w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków a ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Procedura taka pozwala na kontrolę konserwatorską zamierzeń inwestycyjnych.

Na terenie Gminy Pszczółki znajdują się dwa stanowiska archeologiczne objęte ścisłą ochroną konserwatorską zestawione w tabeli 2: *Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego w dziale ARCHEOLOGIA* (stan na 31.12.2020).

Tabela 2: Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego w dziale ARCHEOLOGIA (stan na 31.12.2020)

miejscowość	rejestr zabytków województwa pomorskiego dział ARCHEOLOGIA		rodzaj stanowiska	chronologia	charakterystyka
	nr wpisu	data wpisu			
RÓŻYNY	C-90 (d.68/Archeologia)	07.01.1970	osada	okres wpływów rzymskich	st. 1, 15-44/82; osada produkcyjna położona na rozległym wzniesieniu przy szosie Gdańsk-Tczew
ULKOWY	C-442 (d.164/Archeologia)	15.12.1978	osada	wczesne średniowiecze	ST. 1, 15-44/34; osada otwarta na wzniesieniu, ok. 250 m na północny-wschód od skrzyżowania dróg Ulkowy - Różyny i Ulkowy – Kleszczewko

Pozostałe zabytki ujęte w wykazie załączonym w tabeli nr 3: *Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Pszczółki* należy chronić poprzez instrumentarium planistyczne: studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz tworzone na ich bazie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Do tej grupy zaliczone zostały stanowiska płaskie, nieobjęte wpisem do rejestru zabytków archeologicznych, które stanowią większość stanowisk wykazanych w ewidencji zabytków archeologicznych. Podstawowym zagrożeniem dla tej grupy zabytków są

działania inwestycyjne wymagające wykonania prac ziemnych, które grożą zniszczeniem zabytków archeologicznych. W myśl zasady zrównoważonego rozwoju inwestycje należy poprzedzić badaniami ratowniczymi, w celu dokumentacji nawarstwień oraz gromadzenia, konserwacji i opracowania naukowego zabytków archeologicznych.

W ramach realizowanego od 1978 roku przedsięwzięcia poszukiwania, rejestrowania i nanoszenia na mapy stanowisk archeologicznych tzw. Archeologicznego Zdjęcia Polski na terenie Gminy Pszczółki zlokalizowano 166 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (*w rejestrze Pomorskiego Konserwatora Zabytków w Gminie Pszczółki wykazano ponadto 18 stanowisk archeologicznych w Giemlicach, które nie należą do Gminy Pszczółki) zestawionych w tabeli 3: *Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Pszczółki*. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym, w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych mogą zostać zidentyfikowane kolejne ślady osadnicze. Karty ewidencji stanowisk archeologicznych (KESA) stanowią integralną część Gminnej Ewidencji Zabytków w Gminie Pszczółki.

Tabela 3: Wykaz stanowisk archeologicznych w Gminie Pszczółki (stan na 31.12.2020)

l.p.	miejsowość	nr stan.	rodzaj stanowiska	chronologia	nr ob. AZP; nrst.
1.	KLESZCZEWKO	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza?	15-44;85;
2.	KLESZCZEWKO	2	cmentarzysko ciałopalne	wczesna epoka żelaza	15-44;86;
3.	KLESZCZEWKO	3	osada?	okres wpływów rzymskich	15-44;87;
4.	KLESZCZEWKO	4	osada; punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres wpływów rzymskich; neolit	15-44;44;
5.	KLESZCZEWKO	5	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	średniowiecze; okres nowożytny	15-44;50;
6.	KLESZCZEWKO	6	śląd osadnictwa	neolit	15-44;51;
7.	KLESZCZEWKO	7	osada	wczesne średniowiecze	15-44;52;
8.	KLESZCZEWKO	8	śląd osadnictwa	neolit	15-44;51;
9.	KLESZCZEWKO	9	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	15-44/97
10.	KLESZCZEWKO	10	znalezisko luźne	młodsza epoka brązu/wczesna epoka żelaza	15-44/98
11.	KOLNIK	1	śląd osadnictwa	neolit	16-44;8;
12.	KOLNIK	2	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu?; późne średniowiecze	16-44;9;
13.	KOLNIK	3	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa;	epoka brązu?; późne średniowiecze / okres nowożytny;	16-44;10;
14.	KOLNIK	4	osada?	średniowiecze	16-44;11;
15.	KOLNIK	5	osada?	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;12;
16.	KOLNIK	6	śląd osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;13;
17.	KOLNIK	7	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; okres wpływów rzymskich	16-44;14;
18.	KOLNIK	8	śląd osadnictwa	okres nowożytny	16-44;15;
19.	KOLNIK	9	śląd osadnictwa	średniowiecze	16-44;16;
20.	KOLNIK	10	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16-44;17;
21.	KOLNIK	11	śląd osadnictwa;	neolit;	16-44;18;
22.	KOLNIK	12	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16-44;19;
23.	KOLNIK	13	śląd osadnictwa	okres nowożytny	16-44;20;
24.	KOLNIK	14	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; okres nowożytny	16-44;21;
25.	KOLNIK	15	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16-44;22;
26.	KOLNIK	16	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	16-44;23;
27.	KOLNIK	17	śląd osadnictwa; punkt	neolit; wczesna epoka żelaza;	16-45;1;

			osadniczy; ślad osadnictwa	średniowiecze	
28.	KOLNIK	18	ślad osadnictwa; punkt osadniczy	neolit; v okres epoki brązu	16-45;2;
29.	KOLNIK	19	osada; punkt osadniczy; osada; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; osada	neolit; v okres epoki brązu; wczesna epoka żelaza; średniowiecze; neolit; okres wpływów rzymskich	16-45;3;
30.	KOLNIK	20	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; ślad osadnictwa	neolit; v okres epoki brązu; średniowiecze	16-45;5;
31.	KOLNIK	21	punkt osadniczy; osada; ślad osadnictwa	neolit; v okres epoki brązu/wczesna epoka żelaza; pradzieje	16-45;6;
32.	KOLNIK	22	ślad osadnictwa; osada; punkt osadniczy	neolit; v okres epoki brązu; średniowiecze	16-45;7;
33.	KOLNIK	23	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa;	neolit; v okres epoki brązu; okres nowożytny; pradzieje;	16-45;8;
34.	KOLNIK	24	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; punkt osadniczy; ślad osadnictwa; punkt osadniczy;	v okres epoki brązu; okres nowożytny; epoka kamienia; epoka brązu; średniowiecze;	16-45;9;
35.	KOLNIK	25	punkt osadniczy; osada; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; punkt osadniczy; osada; osada	neolit; okres wpływów rzymskich; neolit; wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; średniowiecze / okres nowożytny; epoka nieokreślona	16-45;10;
36.	KOLNIK	26	punkt osadniczy; osada; osada; osada	neolit; wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; hallstatt d	16-45;11;
37.	KOLNIK	27	osada; ślad osadnictwa;	okres wpływów rzymskich; średniowiecze;	16-45;12;
38.	KOLNIK	28	osada	wczesna epoka żelaza	16-45;13;
39.	KOLNIK	29	punkt osadniczy;	okres wpływów rzymskich?;	16-45;14;
40.	KOLNIK	30	ślad osadnictwa; osada	epoka kamienia; średniowiecze	16-44;106;
41.	KOLNIK	31	ślad osadnictwa; punkt osadniczy; ślad osadnictwa; osada; stanowisko nieokreślone	neolit; okres wpływów rzymskich; okres nowożytny; okres wpływów rzymskich; okres nowożytny	16-45;165;
42.	PSZCZÓŁKI	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza?	15-44;65;
43.	PSZCZÓŁKI	2	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza?	15-44;66;
44.	PSZCZÓŁKI	3	cmentarzysko?	młodsza epoka brązu/wczesna epoka żelaza	15-44;67;
45.	PSZCZÓŁKI	4	osada?	neolit	15-44;68;
46.	PSZCZÓŁKI	5	cmentarzysko	okres wpływów rzymskich	15-44;69;
47.	PSZCZÓŁKI	6	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; średniowiecze	15-44;1;
48.	PSZCZÓŁKI	7	ślad osadnictwa	neolit	15-44;2;
49.	PSZCZÓŁKI	8	ślad osadnictwa	epoka kamienia	15-44;12;
50.	PSZCZÓŁKI	9	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	epoka kamienia; okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze	15-44;13;
51.	PSZCZÓŁKI	10	ślad osadnictwa	neolit	15-44;14;
52.	PSZCZÓŁKI	11	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; neolit	15-44;17;
53.	PSZCZÓŁKI	12	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;54;
54.	PSZCZÓŁKI	13	ślad osadnictwa	neolit	15-44;55;
55.	PSZCZÓŁKI	14	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; wczesne średniowiecze	15-44;56;
56.	PSZCZÓŁKI	15	ślad osadnictwa	neolit	15-44;60;
57.	PSZCZÓŁKI	16	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; wczesne średniowiecze; okres nowożytny	16-44;61;
58.	PSZCZÓŁKI	17	ślad osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;62;
59.	PSZCZÓŁKI	18	znalezisko luźne?	epoka kamienia	15-44;94;
60.	PSZCZÓŁKI	19	punkt osadniczy; punkt	neolit; średniowiecze	15-44;92;

			osadniczy		
61.	RĘBIELCZ	1	Cmentarzysko	wczesna epoka żelaza?	16-44;63;
62.	RĘBIELCZ	2	śląd osadnictwa	neolit	16-44;64;
63.	RĘBIELCZ	3	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;65;
64.	RĘBIELCZ	4	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; późne średniowiecze	16-44;66;
65.	RĘBIELCZ	5	śląd osadnictwa	neolit	16-44;67;
66.	RĘBIELCZ	6	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze; okres nowożytny	16-44;68;
67.	RĘBIELCZ	7	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	16-44;69;
68.	RĘBIELCZ	8	śląd osadnictwa	neolit	16-44;70;
69.	RĘBIELCZ	9	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;71;
70.	RĘBIELCZ	10	śląd osadnictwa	neolit	16-44;72;
71.	RĘBIELCZ	11	śląd osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;73;
72.	RĘBIELCZ	12	punkt osadniczy	średniowiecze	16-44;74;
73.	RĘBIELCZ	13	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16-44;97;
74.	RĘBIELCZ	14	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	epoka kamienia; wczesne średniowiecze	16-44;98;
75.	RĘBIELCZ	15	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu	16-44;99;
76.	RĘBIELCZ	16	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa; punkt osadniczy; osada; osada; śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze; wczesna epoka żelaza; średniowiecze; ii-iii okres epoki brązu; hallstatt c-d; późne średniowiecze; okres nowożytny	16-44;104;
77.	RĘBIELCZ	17	śląd osadnictwa; osada; osada	wczesne średniowiecze; neolit?; późne średniowiecze	16-44;105;
78.	RÓŻYNY	1	Osada	okres wpływów rzymskich	15-44;82;
79.	RÓŻYNY	2	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu	15-44;36;
80.	RÓŻYNY	3	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; średniowiecze	15-44;37;
81.	RÓŻYNY	4	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	15-44;38;
82.	RÓŻYNY	5	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;39;
83.	RÓŻYNY	6	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;40;
84.	RÓŻYNY	7	śląd osadnictwa	neolit	15-44;43;
85.	RÓŻYNY	8	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; wczesne średniowiecze	15-44;45;
86.	RÓŻYNY	9	śląd osadnictwa;	neolit;	15-44;47;
87.	RÓŻYNY	10	śląd osadnictwa; punkt osadniczy; śląd osadnictwa;	neolit; wczesne średniowiecze; okres nowożytny;	15-44;48;
88.	RÓŻYNY	11	śląd osadnictwa	neolit	15-44;49;
89.	RÓŻYNY	12	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; młodszy okres przedrzymski/okres wpływów rzymskich	15-44;53;
90.	RÓŻYNY	13	śląd osadnictwa	średniowiecze	15-44;62;
91.	RÓŻYNY	14	śląd osadnictwa; śląd osadnictwa	neolit; późne średniowiecze	15-44;63;
92.	RÓŻYNY	15	śląd osadnictwa	neolit	15-44;64;
93.	RÓŻYNY	16	śląd osadnictwa; punkt osadniczy	epoka kamienia; okres wpływów rzymskich	14-44;119;
94.	RÓŻYNY	17	punkt osadniczy; osada	neolit; okres wpływów rzymskich	14-44;108;
95.	RÓŻYNY	18	cmentarzysko płaskie; cmentarzysko płaskie; cmentarzysko płaskie; cmentarzysko płaskie	wczesna epoka brązu; młodszy okres przedrzymski; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	15-44/93
96.	RÓŻYNY	19	znalezisko luźne	późne średniowiecze / okres nowożytny	
97.	RÓŻYNY	20	śląd osadnictwa; osada; osada	pradzieje; późne średniowiecze; okres nowożytny	15-44;88;
98.	RÓŻYNY	21	punkt osadniczy; osada; osada	wczesne średniowiecze; średniowiecze; okres nowożytny	15-44;89;

99.	SKOWARCZ	1	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza?	15-44;70;
100.	SKOWARCZ	2	Osada	wczesna epoka żelaza	15-44;71;
101.	SKOWARCZ	3	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; wczesna epoka żelaza	15-44;72;
102.	SKOWARCZ	4	ślad osadnictwa?; znalezisko luźne	wczesna epoka żelaza?; neolit	15-44;73;
103.	SKOWARCZ	5	cmentarzysko;	okres wpływów rzymskich;	15-44;74;
104.	SKOWARCZ	6	cmentarzysko grobów skrzynkowych	hallstatt d	15-44;75;
105.	SKOWARCZ	7	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	15-44;76;
106.	SKOWARCZ	8	cmentarzysko grobów skrzynkowych	wczesna epoka żelaza?	15-44;77;
107.	SKOWARCZ	9	Cmentarzysko	okres wpływów rzymskich	15-44;78;
108.	SKOWARCZ	10	cmentarzysko?	wczesna epoka żelaza	15-44;79;
109.	SKOWARCZ	11	Skarb	i okres epoki brązu	15-44;80;
110.	SKOWARCZ	12	ślad osadnictwa	neolit	15-44;10;
111.	SKOWARCZ	13	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;11;
112.	SKOWARCZ	14	Osada	młodszy okres przedrzymski/okres wpływów rzymskich	15-44;15;
113.	SKOWARCZ	15	osada; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	15-44;16;
114.	SKOWARCZ	16	ślad osadnictwa	neolit	15-44;18;
115.	SKOWARCZ	17	ślad osadnictwa; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa	późne średniowiecze; wczesna epoka żelaza; neolit	15-44;19;
116.	SKOWARCZ	18	punkt osadniczy	neolit	15-44;20;
117.	SKOWARCZ	19	punkt osadniczy	neolit	15-44;21;
118.	SKOWARCZ	20	ślad osadnictwa	neolit	15-44;22;
119.	SKOWARCZ	21	osada; osada	neolit; okres wpływów rzymskich	15-44;23;
120.	SKOWARCZ	22	ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza	15-44;24;
121.	SKOWARCZ	23	ślad osadnictwa	neolit	15-44;25;
122.	SKOWARCZ	24	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;26;
123.	SKOWARCZ	25	punkt osadniczy; osada; osada	neolit; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	15-44;27;
124.	SKOWARCZ	26	osada; punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	15-44;28;
125.	SKOWARCZ	27	cmentarzysko grobów skrzynkowych;	wczesna epoka żelaza;	15-44;29;
126.	SKOWARCZ	28	ślad osadnictwa	średniowiecze	15-44;30;
127.	SKOWARCZ	29	ślad osadnictwa	epoka kamienia	15-44;31;
128.	SKOWARCZ	30	Osada	okres wpływów rzymskich	15-44;41;
129.	SKOWARCZ	31	ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich	15-44;42;
130.	SKOWARCZ	32	ślad osadnictwa	neolit	15-44;61;
131.	SKOWARCZ	33	Osada	okres wpływów rzymskich	15-44;81;
132.	SKOWARCZ	34	znalezisko luźne	neolit	
133.	SKOWARCZ	35	punkt osadniczy; ślad osadnictwa; ślad osadnictwa;	wczesna epoka żelaza; średniowiecze; okres nowożytny;	15-44;90;
134.	SKOWARCZ	36	osada; osada;	średniowiecze; okres nowożytny;	15-44;91;
135.	ULKOWY	1	osada?; osada; ślad osadnictwa; cmentarzysko?; osada; osada; cmentarzysko; osada; osada?	wczesna epoka żelaza; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze; wczesne średniowiecze; wczesna epoka żelaza; epoka kamienia; okres wpływów rzymskich; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	15-44;34;
136.	ULKOWY	2	ślad osadnictwa?; ślad osadnictwa?; znalezisko luźne; osada; osada	wczesne średniowiecze; późne średniowiecze; wczesne średniowiecze; neolit?; późne średniowiecze	15-44;33;
137.	ULKOWY	3	osada?	wczesna epoka brązu	15-44;84;
138.	ULKOWY	4	ślad osadnictwa?; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze	15-44;83;
139.	ULKOWY	5	ślad osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;3;
140.	ULKOWY	6	ślad osadnictwa	neolit	15-44;4;

141.	ULKOWY	7	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa?; osada; osada; osada; osada	neolit; wczesna epoka żelaza; epoka kamienia?; średniowiecze; hallstatt d/okres laterński; późne średniowiecze	15-44;5;
142.	ULKOWY	8	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;6;
143.	ULKOWY	9	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;7;
144.	ULKOWY	10	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; późne średniowiecze	15-44;8;
145.	ULKOWY	11	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	15-44;9;
146.	ULKOWY	12	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; średniowiecze	15-44;35;
147.	ULKOWY	13	śląd osadnictwa; osada; osada; osada; osada; osada	wczesna epoka żelaza; neolit; wczesna epoka żelaza; okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze; późne średniowiecze	15-44;46;
148.	ULKOWY	14	śląd osadnictwa	młodsza epoka brązu/wczesna epoka żelaza	15-44;57;
149.	ULKOWY	15	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	14-55;58;
150.	ULKOWY	16	śląd osadnictwa	średniowiecze	15-44;59;
151.	ULKOWY	17	punkt osadniczy	średniowiecze	15-44;32;
152.	ŻELISŁAWKI	1	Cmentarzysko	epoka nieokreślona	16-44;79;
153.	ŻELISŁAWKI	2	znalezisko luźne	neolit	16-44;80;
154.	ŻELISŁAWKI	3	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	neolit; okres nowożytny	16-44;75;
155.	ŻELISŁAWKI	4	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	średniowiecze; neolit	16-44;76;
156.	ŻELISŁAWKI	5	śląd osadnictwa	epoka brązu	16-44;77;
157.	ŻELISŁAWKI	6	śląd osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;78;
158.	ŻELISŁAWKI	7	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; średniowiecze	16-44;81;
159.	ŻELISŁAWKI	8	śląd osadnictwa	neolit	16-44;82;
160.	ŻELISŁAWKI	9	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16-44;83;
161.	ŻELISŁAWKI	10	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	16-44;84;
162.	ŻELISŁAWKI	11	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; wczesne średniowiecze	16-44;85;
163.	ŻELISŁAWKI	12	śląd osadnictwa; ślad osadnictwa	wczesna epoka żelaza; późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;86;
164.	ŻELISŁAWKI	13	punkt osadniczy; ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich; późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;87;
165.	ŻELISŁAWKI	14	śląd osadnictwa	późne średniowiecze / okres nowożytny	16-44;88;
166.	ULKÓWKI	1	znalezisko luźne	neolit	

Stanowiska archeologiczne podlegają ewidencji i dokumentacji **Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku**

adres: ul. Dyrekcyjna 2-4; 80-852 Gdańsk; e-mail: gdansk@zabytki.mail.pl

tel.: 58 301 62 67, 58 320 20 94; fax: 58 301 62 68.

Podstawowym sposobem ochrony konserwatorskiej dziedzictwa archeologicznego jest eliminacja działań inwestycyjnych i gospodarczych na terenie stanowisk archeologicznych w celu trwałego zachowania dziedzictwa archeologicznego in situ. Prowadzenie niezbędnych badań archeologicznych winno mieć charakter fakultatywny i być ograniczone jedynie do sytuacji nieuniknionego zagrożenia zniszczeniem wskutek działalności inwestycyjnej i gospodarczej. W przypadku konieczności przeprowadzenia badań ratowniczych należy oznakować stanowisko archeologiczne, a pozyskane artefakty archeologiczne poddać konserwacji i wyeksponować.

Pożądaną formą ochrony dziedzictwa archeologicznego jest tworzenie parków kulturowych, których funkcjonowanie regulują przepisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5.2.5. Zabytki nieruchome

Materialne dziedzictwo kulturowe wpisane w historię miejscowości Gminy Pszczółki dokumentują zabytki nieruchome. Najstarszym świadectwem aktywności człowieka prehistorycznego są ślady osadnictwa, natomiast urbanistyka, a właściwie układy ruralistyczne miejscowości, dokumentują kolejną epokę cywilizacyjną: średniowiecze. Rozwiązania przestrzenne tradycyjnych wsi pomorskich założonych na schemacie tzw. ulicówki oraz lokalna sieć drogowa o średniowiecznym rodowodzie pozostają świadectwem przeszłości i dopełnieniem skąpych archiwaliów początków państwowości na Pomorzu Nadwiślańskim. Chroniony układ ruralistyczny dotyczy wsi lokowanych w XIII-XIV stuleciu: Kolnik, Pszczółki, Rębielcz, Skowarcz, Ulkowy i Żeliszawki,

Obiektem wpisującym Gminę Pszczółki w Pomorską Pętlę Europejskiego Szlaku Cysterskiego jest nowożytny kościół w Różynach, niewielki skalą architektoniczną, ale pozostający unikatowym przykładem lokalnej sztuki kreowanej pod wpływem teologii i estetyki kształtowanej przepisami monastycznymi. Natomiast pałace, dwory i zespoły folwarczne reprezentują architekturę 2 poł. XIX i 1 ćw. XX wieku, zwykle ze śladami struktur starszych, XVII-wiecznych. Folwark w Żeliszawkach pozostaje świetnym reliktem przetwórstwa rolno-spożywczego na Żuławach, dokumentując wczesny okres rozwoju gospodarki kapitalistycznej nowoczesnego rolnictwa przemysłowego. Folwark w Pszczółkach, pod wpływem adaptacji do współczesnych funkcji handlowych wielkopowierzchniowych, zatracił pierwotny charakter; dom zarządcy przyjmując funkcje usługowo-handlowe (sklep i gabinety lekarskie) i dawny budynek gospodarski pozbawiony funkcji użytkowych bezpowrotnie tracą kontekst przestrzenny. W pejzażu wiejskim świadkami przeszłości pozostają nieliczne już *domy szachulcowe* (Różyny) oraz murowane z cegły domy gburkie, które z powodu charakterystycznych cech występujących w architekturze mieszkalnej końca XIX i 1 ćw. XX wieku na Pomorzu, można określić terminem: *dom pomorski*. Obiektami wyróżniającymi się w przestrzeni wiejskiej są także murowane z cegły na przełomie XIX i XX stulecia wiejskie szkoły i nieliczne kapliczki. Zróżnicowaną grupę obiektów stanowią zabytki techniki (wiatrak, gorzelnia, zakład przetwórstwa rolnego, zespół budynków kolejowych); w dramatycznym stanie degradacji są budynki rzeźni w Pszczółkach, dawnych magazynów przykolejowych i rozlewni – unikatowe przykłady lokalnego zaplecza do dużego ośrodka miejskiego. Dziedzictwem najłatwiej identyfikowalnym w Gminie Pszczółki pozostają cmentarze ewangelickie.

Obiekty zabytkowe nieruchome objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa pomorskiego prowadzonego przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku zestawiono w tabeli 4: *Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego (stan aktualny na 31.12.2020)*, il. 2-23.

Tabela 4: Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego

Lp.	Nr w rej. zabytków woj. pomorskiego	data wpisu do rejestru zabytków	obiekt	adres	Dawny Nr w rej. zabytków woj. pomorskiego
1	19	29.01.1949	Dom (podcieniowy)	Różyny, ul. Gdańska 47/49	21
2	293	06.08.1962	Kościół p.w. św. Wawrzyńca	Różyny, ul. Kościelna 8	221
3	520	05.06.1971	Wiatrak (holenderski)	Pszczółki, ul Tczewska 13 ²	369
4	860	25.04.1977	Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	Żeliszawki, nr 2	744

² Aktualny adres obiektu: Pszczółki, ul. Tczewska obok nr 29 (zweryfikowano w Urzędzie Gminy Pszczółki na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej); nr ew. dz. 322/6.

5	1362	06.03.1992	Dom	Różyny, ul. Gdańska 14-16 ³	1100

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków – zabytek wpisany do rejestru, który uległ zniszczeniu w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej albo którego wartość będąca podstawą wydania decyzji o wpisie do rejestru nie została potwierdzona w nowych ustaleniach naukowych, zostaje skreślony z rejestru. Skreślenie z rejestru następuje na podstawie decyzji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Postępowanie w sprawie skreślenia zabytku z rejestru wszczyna się z urzędu bądź na wiosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Przesłanką, która musi być spełniona, aby nastąpiło wykreślenie zabytku z rejestru jest nie tyle sam fakt zniszczenia zabytku, lecz zniszczenie w takim stopniu, który powoduje utratę wartości historycznej i naukowej. O wykreśleniu zabytku z rejestru może zdecydować również śmierć techniczna budynku.

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, którą prowadzi Wójt w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zakres informacji o zabytkach nieruchomych, zawartych w karcie adresowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011, poz. 661) oraz z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019 poz. 1886); Obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz. 56).

Obiekty zabytkowe nieruchome w Gminie Pszczółki objęte zostały ochroną prawną Zarządzeniem Nr 37/17 Wójta Gminy Pszczółki z dnia 23 czerwca 2017 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków w Gminie Pszczółki. Wykaz kart adresowych dla zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków zestawiono w tabeli 5: *Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (stan aktualny na 31.12.2020).*

Tabela 5: Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków w Gminie Pszczółki
(stan aktualny na 31.12.2020)

numer GEZ/2 016	miejsowość	ulica	nr	nazwa obiektu	rok założenia karty w GEZ

³ Aktualny adres: Różyny, ul. Gdańska 57A – 57B (zweryfikowano w Urzędzie Gminy Pszczółki na podstawie Systemu Informacji Przestrzennej); nr ew. dz.115/2.

1	Kleszczewko	Parkowa	1-2	park podworski	2006
2	Kleszczewko	Pomorska	10	kapliczka	2006
3	Kleszczewko	Pomorska	12-14-16	budynek mieszkalny, d. czworak folwarczny	2006
4	Kolnik	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (XIV-XV w.)	2011
5	Kolnik	Dębowa	39	budynek mieszkalny	2006
6	Kolnik	Dębowa	33	budynek mieszkalny	2006
7	Kolnik	Dębowa	29	budynek mieszkalny	2006
8	Kolnik	Dębowa	25	budynek mieszkalny	2006
9	Kolnik	Dębowa	13	budynek gospodarczy	2006
10	Kolnik	Dębowa	9	budynek gospodarczy	2006
11	Kolnik	Dębowa	9/11	budynek mieszkalny	2006
12	Kolnik	Dębowa	7	budynek mieszkalny	2006
13	Kolnik	Dębowa	5	budynek mieszkalny	2006
14	Kolnik	Dębowa	4	d. Dom Ludowy, ob. Dom Pomocy Społecznej	2006
15	Kolnik	Leszczynowa	6	budynek mieszkalny	2006
16	Kolnik	Topolowa	2	zagroda	2006
17	Kolnik	Topolowa	2	budynek mieszkalny	2006
18	Kolnik	Topolowa	2	budynek gospodarczy	2006
19	Kolnik	Topolowa	2	budynek gospodarczy	2006
20	Kolnik	Topolowa	11	szkoła	2006
21	Kolnik	Topolowa	11	budynek gospodarczy	2006
22	Kolnik	Topolowa	15	budynek mieszkalny	2006
23	Kolnik	Topolowa	20	remiza, kostnica i areszt; ob. ślusarnia	2006
24	Kolnik	Topolowa	28	budynek mieszkalny	2006
25	Kolnik	Topolowa	32	budynek mieszkalny	2006
26	Kolnik	Topolowa	38	budynek gospodarczy	2006
27	Kolnik	Tczewska	11-13	budynek mieszkalny	2006
28	Kolnik	Tczewska	5 (d. 15)	budynek gospodarczy	2006
29	Kolnik	Tczewska	50	budynek mieszkalny	2006
30	Ostrowite			park podworski	2006
31	Pszczółki	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (k. XIII w.)	2011
32	Pszczółki	Dworcowa	2	budynek mieszkalny	2006
33	Pszczółki	Dworcowa	4	dworzec kolejowy	2006
34	Pszczółki	Dworcowa	4	lodownia	2006
35	Pszczółki	Dworcowa	4a	spedycja towarowa	2006
36	Pszczółki	Dworcowa	5	poczta, ob. budynek mieszkalny	2006
37	Pszczółki	Fabryczna	6	budynek mieszkalny	2006
38	Pszczółki	Fabryczna	8	magazyn kolejowy	2006
39	Pszczółki	Gdańska	2	budynek mieszkalny	2006
40	Pszczółki	Gdańska	2	budynek gospodarczy	2006
41	Pszczółki	Gdańska	3	budynek mieszkalny celnika	2006
42	Pszczółki	Gdańska	7	budynek mieszkalny celnika	2006
43	Pszczółki	Korczaka	3	budynek mieszkalny	2006
44	Pszczółki	Kościelna		kościół	2006
45	Pszczółki	Kościelna	2	plebania	2006
46	Pszczółki	Kościelna		cmentarz katolicki, parafialny	2016
47	Pszczółki	Kościelna	4	budynek mieszkalny	2006

48	Pszczółki	Kościelna	8	budynek mieszkalny	2006
49	Pszczółki	Kościelna	17	budynek mieszkalny	2006
50	Pszczółki	Kościelna	19	budynek mieszkalny	2006
51	Pszczółki	Kościelna	21	budynek mieszkalny	2006
52	Pszczółki	Kościelna	23	budynek mieszkalny	2006
53	Pszczółki	Kościelna	27	budynek mieszkalny	2006
54	Pszczółki	Kościelna	29	budynek administracyjny i mieszkalny	2006
55	Pszczółki	Krótką	1	budynek mieszkalny	2006
56	Pszczółki	Lipowa	6	budynek mieszkalny	2006
57	Pszczółki	Lipowa	8	budynek mieszkalny	2006
58	Pszczółki	Lipowa	10	budynek mieszkalny	2006
59	Pszczółki	Lipowa	30	zagroda	2006
60	Pszczółki	Lipowa	30	budynek mieszkalny	2006
61	Pszczółki	Lipowa	30	budynek gospodarczy	2006
62	Pszczółki	Pomorska / Gdańska	1/1	zespół folwarku	2006
63	Pszczółki	Pomorska	1	d. budynek mieszkalny, ob. przychodnia zdrowia	2006
64	Pszczółki	Gdańska	1	budynek gospodarczy	2006
65	Pszczółki	Pomorska	1	stodoła	2006
66	Pszczółki	Pomorska	4a	zespół rzeźni	2006
67	Pszczółki	Pomorska	4a	budynek mieszkalny	2006
68	Pszczółki	Pomorska	4a	rzeźnia i lodownia	2006
69	Pszczółki	Pomorska	5	budynek mieszkalny ze sklepem	2006
70	Pszczółki	Pomorska	8	budynek mieszkalny	2006
71	Pszczółki	Pomorska	11	budynek mieszkalny	2006
72	Pszczółki	Pomorska	12	d. kościół ewangelicki	2006
73	Pszczółki	Pomorska	17	budynek gospodarczy, ob. mieszkalny	2006
74	Pszczółki	Pomorska	18	d. budynek mieszkalny, ob. Urząd Gminy	2006
75	Pszczółki	Pomorska	20	d. budynek mieszkalny, ob. Urząd Gminy	2006
76	Pszczółki	Pomorska	22	budynek mieszkalny	2006
77	Pszczółki	Pomorska	25	szkoła	2006
78	Pszczółki	Pomorska	30	budynek mieszkalny	2006
79	Pszczółki	Pomorska	42	rozlewnia	2006
80	Pszczółki	Pomorska	43	budynek mieszkalny	2006
81	Pszczółki	Pomorska	47	budynek mieszkalny	2006
82	Pszczółki	Pomorska	49	budynek mieszkalny	2006
83	Pszczółki	Pomorska	51	budynek mieszkalny	2006
84	Pszczółki	Pomorska	59	budynek mieszkalno-gospodarczy	2006
85	Pszczółki	Pomorska	61	budynek mieszkalny	2006
86	Pszczółki	Pomorska	63	budynek mieszkalny	2006
87	Pszczółki	Przy wiatraku	31	budynek mieszkalny	2006
88	Pszczółki	Przy wiatraku	31	budynek gospodarczy	2006
89	Pszczółki	Sportowa	1	budynek mieszkalny	2006
90	Pszczółki	Sportowa	10	budynek mieszkalny	2006
91	Pszczółki	Sportowa	13	budynek mieszkalny	2006
92	Pszczółki	Sportowa	18	budynek mieszkalny	2006
93	Pszczółki	Tczewska		kaplica cmentarna	2006

94	Pszczółki	Tczewska	17	budynek mieszkalny	2006
95	Pszczółki	Tczewska	18	budynek mieszkalny	2006
96	Pszczółki	Tczewska	20	budynek mieszkalny	2006
97	Pszczółki	Tczewska	obok 29 (d. 13)	wiatrak	2006
98	Rębielec	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (z 1332 r.)	2011
99	Rębielec	Główna		kapliczka	2006
100	Rębielec	Główna	11 (d. 9)	budynek mieszkalny	2006
101	Rębielec	Główna	11 (d. 9)	budynek gospodarczy	2006
102	Rębielec	Główna	13 (d. 11)	budynek mieszkalny	2006
103	Rębielec	Główna	26 (d. 14)	budynek mieszkalny	2006
104	Rębielec	Główna	26 (d. 14)	stajnia	2006
105	Rębielec	Główna	32 (d. 16)	budynek mieszkalny	2006
106	Rębielec	Główna	38 (d. 18)	szkoła, ob. budynek mieszkalny	2006
107	Rębielec	dz.16		cmentarz ewangelicki	2016
108	Różyń	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (z 1347 r.)	2011
109	Różyń	Dworcowa	5	dworzec kolejowy	2006
110	Różyń	Gdańska	49	dom podcieniowy	2006
111	Różyń	Gdańska	57A-57B (d. 55/57)	budynek mieszkalny	2006
112	Różyń	Gdańska	63	budynek gospodarczy	2006
113	Różyń	Gdańska	65	budynek mieszkalny	2006
114	Różyń	Gdańska	73	budynek mieszkalny	2006
115	Różyń	Kościelna	2	szkoła	2006
116	Różyń	Kościelna	5	budynek gospodarczy	2006
117	Różyń	Kościelna	8	kościół z cmentarzem	2006
118	Różyń	Łąkowa	1	zajazd, ob. budynek mieszkalny	2006
119	Różyń	Łąkowa	1	budynek gospodarczy	2006
120	Różyń	Leśna ok. 500 m od skrzyżowania z drogą Gdańsk-Pszczółki		cmentarz ewangelicki, po.0.03 ha	2016
121	Skowarcz	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (z 1215 r.)	2011
122	Skowarcz	Krótką	2	budynek mieszkalny	2006
123	Skowarcz	Krótką	2	budynek gospodarczy	2006
124	Skowarcz	Gdańska	9	szkoła	2006
125	Skowarcz	Gdańska	11	zajazd	2006
126	Skowarcz	Gdańska	17	budynek mieszkalny	2006
127	Skowarcz	Gdańska	25	zagroda	2006
128	Skowarcz	Gdańska	25	budynek mieszkalny	2006
129	Skowarcz	Gdańska	25	budynek gospodarczy	2006
130	Skowarcz	Gdańska	33/35	budynek mieszkalny	2006
131	Skowarcz	Gdańska	36/38	budynek mieszkalny	2006
132	Skowarcz	Gdańska	37	budynek mieszkalno-gospodarczy	2006
133	Skowarcz	Gdańska	44/46	d. stajnia	2006
134	Skowarcz	Gdańska	56	budynek mieszkalny	2006
135	Skowarcz	Kwiatowa	3	budynek mieszkalny	2016
136	Skowarcz	Łąkowa	10	budynek mieszkalny	2006
137	Skowarcz	Spacerowa	21	budynek mieszkalny	2006
138	(wyłączono w 2013 r.)				

139	Skowarcz	Topolowa	1	budynek mieszkalny	2006
140	Skowarcz	Topolowa	1	budynek mieszkalno-gospodarczy	2006
141	Skowarcz	Topolowa	1	budynek gospodarczy	2006
142	Skowarcz	Żuławska	6	budynek mieszkalny	2006
143	Ulkowy	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (z 1307 r.)	2011
144	Ulkowy	Bukowa	5 (d. 3)	budynek mieszkalny	2006
145	Ulkowy	Bukowa	8 (d. 6)	budynek mieszkalny	2006
146	Ulkowy	Bukowa	23 (d. 13)	budynek mieszkalny	2006
147	Ulkowy	Parkowa		park	2006
148	Ulkowy	dz. 5		cmentarz rodowy wraz ze starodrzewem i aleją prowadzącą do cmentarza	2016
149	Ulkowy	Kasztanowa	1 (d. 15)	budynek mieszkalny	2006
150	Ulkowy	Winogronowa	1a (d. 23)	budynek mieszkalny	2006
151	Ulkowy	Kasztanowa	24 (d. 24)	budynek mieszkalny	2006
152	Ulkowy	Jabłoniowa	3 (d. 27)	d. gorzelnia, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	2006
153	Ulkowy	Jabłoniowa	4 (d. 33)	budynek mieszkalny	2006
154	Ulkowy	Kasztanowa	64 (d. 42)	budynek mieszkalny	2006
155	Żeliszawki	układ ruralistyczny		układ ruralistyczny (XVI w.)	2011
156	Żeliszawki	Pałacowa	2	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	2011
157	Żeliszawki	Pałacowa	2	pałac	2006
158	Żeliszawki	Pałacowa	2	park	2006
159	Żeliszawki	Pałacowa	8 (d. 25)	d. gorzelnia, ob. budynek mieszkalno-gospodarczy	2006
160	Żeliszawki	Pałacowa	8 (d. 25)	budynek produkcyjno-magazynowy	2006
161	Żeliszawki	Pałacowa	8 (d. 25)	magazyn	2006
162	Żeliszawki	Pałacowa	6 (d. 25)	budynek .administracyjno-mieszkalny	2006
163	Żeliszawki	Rycerska	2 (d. 3)	szkoła	2006
164	Żeliszawki	Leśna	16	budynek mieszkalny	2006
165	Żeliszawki	na pd. skraju wsi		cmentarz rodowy z aleją dębową	2016
166	Żeliszawki	na pd. skraju wsi		relikw grobowca rodzinnego d. właścicieli majątku Żeliszawki	2016
167	Żeliszawki	poza wsią na pd.-zach., na wzniesieniu otoczony polami		cmentarz pocholeryczny	2016

Gminna Ewidencja Zabytków jest katalogiem otwartym. O wpis do GEZ mogą ubiegać się właściciele obiektów posiadających cechy zabytkowe, organy administracji publicznej zobowiązane do zachowania dziedzictwa kulturowego oraz podmioty prawne (stowarzyszenia, fundacje), których zadaniem statutowym jest opieka nad zabytkami. Wykreślenie zabytku z gminnej ewidencji następuje wyłącznie pod warunkiem zniszczenia w takim stopniu, który powoduje utratę wartości historycznej i naukowej. O wykreśleniu zabytku z ewidencji może zdecydować również śmierć techniczna budynku. Przy ocenie czy zachodzą przesłanki, określone w art. 13 ust. 1 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, pozwalające na skreślenie zabytku z ewidencji nie bierze się pod uwagę czynnika ekonomicznego (np. kosztów prac konserwatorskich i budowlanych). Na podstawie art. 30 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym oraz art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków Wójt może dokonywać aktualizacji ewidencji w przypadku zniszczenia całkowitego obiektu wpisanego do Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.2.6. Zabytki ruchome

Gmina Pszczółki nie posiada w swoim władaniu zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, na terenie gminy nie ma zarejestrowanych kolekcji zabytków ruchomych, natomiast sakralne zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych województwa pomorskiego są w posiadaniu Parafii Rzymsko-Katolickiej w Różnach: zespół barokowego wyposażenia kościoła – obiekty te podlegają opiece konserwatorskiej (możliwość dofinansowania prac konserwatorskich ze środków publicznych). Ze względu na bezpieczeństwo obiektów, wykaz zabytków ruchomych województwa pomorskiego nie podlega upublicznieniu. Na wypadek konfliktów i kryzysów zabytki ruchome podlegają zabezpieczeniu; wsparcia organizacyjnego właścicielowi w tym zakresie udziela administracja gminna (plan zabezpieczenia zabytków na terenie gminy sporządza pełnomocnik wójta ds. bezpieczeństwa w uzgodnieniu z powiatową służbą zarządzania kryzysowego).

Zespół barokowego wyposażenia kościoła pw. Św. Wawrzyńca w Różnach z obrazem *Ukrzyżowania* pędzla Hermana Hana oraz organy oliwskiego organmistrza Friedricha Rudolfa Dalitza są promowane jako dziedzictwo pocysterskie w ramach popularyzacji Pomorskiej Pętli Europejskiego Szlaku Cysterskiego (il. 73-77). Walory artystyczne i historyczne obiektów stanowią potencjał dotychczas wykorzystywany w promocji turystycznej gminy w niewielkim stopniu, natomiast w zakresie kreowania tożsamości Gminy Pszczółki te wartościowe obiekty nie są w pełnym zakresie docenione przez animatorów życia społecznego.

5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Gmina Pszczółki nie posiada wyodrębnionej jednostki powołanej do gromadzenia i badania oraz opieki nad obiektami posiadającymi wartość historyczną bądź artystyczną o znaczeniu regionalnym lub lokalnym. Znaleźiska archeologiczne związane z ratunkowymi i systematycznymi badaniami przeprowadzonymi na terenie Gminy Pszczółki znajdują się we władaniu Muzeum Archeologicznego w Gdańsku. Ponieważ odnajdywane artefakty nie należały do najwybitniejszych okazów charakteryzujących Pomorze Nadwiślańskie, nie zostały włączone do ekspozycji, ale stanowią ogólny materiał badawczy.

Lokalni miłośnicy przeszłości dysponują prywatnymi zbiorami artefaktów związanych z przeszłością Gminy Pszczółki (pocztówki z przełomu XIX i XX wieku) i kulturą agrarną (sprzęty wiejskich gospodarstw domowych z 1 poł. XX w., stare sprzęty i maszyny rolnicze, urządzenia pszczelarskie). Poprzez aktywność w Internecie i wydawniczą włączają się w ilustrowanie i identyfikację wizualną swojej *Małej Ojczyzny*. W szkołach, w ramach realizowanej ścieżki dydaktycznej edukacji regionalnej, organizowane są okazjonalnie wystawy sprzętów regionalnych, niekiedy zawierające artefakty o wartościach muzealnych.

W Gminnej Bibliotece Publicznej w Pszczółkach przy ul. Kościelnej 8a funkcjonuje Muzeum Miodu zorganizowane w formie projektu promocyjnego, jako ekspozycja edukacyjna. Partnerem i współorganizatorem projektu jest Gmina Pszczółki. Muzeum Miodu nie jest placówką kultury prowadzoną na podstawie ustawy o muzeach, nie posiada zbiorów muzealnych, a ekspozycja w ograniczonym stopniu akomoduje dziedzictwo kulturowe.

W Gminie Pszczółki jest potencjał do założenia muzeum, a unikatowa wartość stanowisk archeologicznych (artefakty we władaniu Muzeum Archeologicznego w Gdańsku) oraz doświadczenia z organizacją ekspozycji nt. pszczelarstwa mogłyby być podstawą wystaw i badań obejmujących przeszłość Gminy Pszczółki, na których byłyby prezentowane średniowieczne cechy lokalnego osadnictwa pomorskiego, nowożytna historia miejscowych posiadaczy zespołów dworsko-parkowych

z folwarkami, rozwój gospodarki rolno-przemysłowej w 2 poł. XIX w. i pocz. XX stulecia, wielokulturowość dziedzictwa.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO, przyjętej na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Mieszkańcy Gminy Pszczółki mają **samoświadomość etniczną i kulturową związaną z pamięcią własnych korzeni migracyjnych**. Ich wspólnotę kulturową od powojennych dziesięcioleci kształtuje Kościół katolicki, obyczajowość zakorzeniona w religijności oraz współczesny patriotyzm polski.

Dziedzictwem wypracowanym promocyjnie na odkrywaniu lokalnej przeszłości jest pszczelarstwo wywiedzione z tradycji cysterskiej.

Gromadzenie i udostępnianie księgozbioru realizują Gminna Biblioteka Publiczna w Pszczółkach oraz biblioteki szkolne, promujące czytelnictwo i udział w kulturze amatorskiej poprzez organizację konkursów plastycznych i małych form teatralnych.

Propagowanie kultury muzycznej incydentalnie realizują szkoły i parafia w Różnach. Reliktem obrzędowości są tematyczne widowiska szkolne (np. wieczory kolędowe).

Niematerialnym dziedzictwem kulturowym są geograficzne i historyczne nazwy miejscowości, w polskiej i niemieckiej wersji językowej, niestety słabo znane mieszkańcom wsi Gminy Pszczółki.

Miniona wielokulturowość Gminy Pszczółki i lokalna historia nie jest aktywnością gminnych instytucji kultury i edukacji.

W zaniku są miejscowe tradycje rolnicze. Nowoczesna technika rolna i nowoczesna infrastruktura rolnicza, atrakcyjne pod względem poprawy efektywności i warunków pracy, wpływają na zmianę modelu funkcjonowania mieszkańców wsi związanych z uprawą roli. Uwarunkowania towarzyszące zmianom w rolnictwie są potencjałem ochrony kulturowej wsi, poprzez etnograficzne działania muzealne.

5.3. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy Pszczółki

Obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego są zabytkami o najwyższym znaczeniu kulturowym dla Gminy Pszczółki; ich walorowanie kulturowe, ocena stanu zachowania oraz zagrożenia zostały zestawione w tabeli 6: *Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń* (il. 2-23).

Tabela 6: Wykaz zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego, z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń

aktualny Nr w rejestrze zabytków woj. pomorskiego	obiekt	adres obiektu	znaczenie zabytku dla środowiska kulturowego Gminy	ocena stanu zachowania zabytku	ocena zagrożeń
19	Dom (podcieniowy) (il. 2-3)	Różyny ul. Gdańska 47/49	obiekt o znaczeniu ponadregionalnym – architektura związana z osadnictwem holenderskim na Żuławach	1.stan zachowania struktury oryginalnej – bardzo dobry; 2.stan użytkowy obiektu – dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry	Możliwości finansowe właściciela i uciążliwości związane z funkcjonowaniem drogi krajowej nr 91” mogą zagrozić statycznie obiektu
293	Kościół p.w. św. Wawrzyńca (il. 4-8)	Różyny ul. Kościelna 8	obiekt o znaczeniu ponadregionalnym – włączony do Pomorskiej Pętli Europejskiego Szlaku Cysterskiego	1.stan zachowania struktury oryginalnej – bardzo dobry; 2.stan użytkowy obiektu – bardzo dobry; 3.kontekst przestrzenny – dobry	Możliwości finansowe właściciela i uciążliwości drogi krajowej nr 91” mogą zagrozić statycznie obiektu
520	Wiatrak holenderski (il.9-12)	Pszczółki ul Tczewska 29	obiekt o znaczeniu ponadregionalnym – architektura związana z osadnictwem holenderskim na Żuławach	1.stan zachowania struktury –dobry; 2. obiekt nie-użytkowany; 3.kontekst przestrzenny – zły, obiekt wyłączony z zespołu zabudowań młyna	Ograniczone możliwości finansowe właściciela i brak użytkowania obiektu mogą zagrozić zabytkowej architekturze i wyposażeniu
860	Zespół pałacowo–parkowy z folwarkiem i gorzelnią (il. 13-20)	Żeliszewki Nr 2	obiekt o znaczeniu ponadregionalnym – potencjał szlaku kulturowego: <i>Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu</i>	1.stan zachowania struktury oryginalnej –dobry; 2.stan użytkowy obiektu – zły; 3.kontekst przestrzenny – dość dobry	Rozdzielenie zespołu pomiędzy różnych użytkowników, częściowy brak funkcji i presja „modernizacji” zagrażają dewastacją zespołu architekt. i poszczególnych elementów
1362	Dom tzw. dom pomorski (il. 21-23)	Różyny ul. Gdańska 55/57	obiekt o znaczeniu regionalnym – potencjał szlaku kulturowego: <i>Dom pomorski</i>	1.stan zachowania struktury oryginalnej – dobry; 2.stan użytkowy obiektu – zły; 3.kontekst przestrzenny – dość dobry	Ograniczone możliwości finansowe właściciela i uciążliwości drogi krajowej nr 91” mogą zagrozić statycznie obiektu; presja „modernizacji” może powodować utratę wartości historycznej i walorów kulturowych zabytku

Charakterystycznym i wyróżniającym elementem dziedzictwa materialnego Gminy Pszczółki jest **kościół pocysterski w Różnach** z barokowym wyposażeniem wewnątrz i przynależnymi utensyliami oraz **relikty cysterskiej kultury ekonomicznej: pszczelarstwo**, wpisane w *Pomorską Pętlę EUROPEJSKIEGO SZLAKU CYSTERSKIEGO*, zabytki o ponadregionalnym znaczeniu kulturowym. Zachowanie tych obiektów i podnoszenie ich standardu funkcjonalnego jest zadaniem strategicznym w zakresie opieki nad zabytkami zarówno właścicieli, jak i instytucji samorządowych, ze wsparciem państwowym.

Zespół budynków kolejowych w Pszczółkach z domami celników jest ważnym znakiem tożsamości o znaczeniu ponadregionalnym; stanowi potencjał dla rozwoju turystyki historycznej.

Wartościowym zespołem obiektów zabytkowych są **rezydencje wkomponowane niegdyś w zespoły funkcjonalne z folwarkami**. Zarówno obiekty jak i lokalne rozwiązania są potencjałem dla zachowania przestrzeni wiejskiej z dominantą zabudowy dworskiej ukształtowanej w 2 poł. XIX wieku.

Obrazem wsi pomorskiej pozostaje **architektura ceglana siedlisk gburskich**, którą tworzą: budynek mieszkalny, tzw. „dom pomorski”, zabudowania gospodarcze łączące funkcje obory, stajni i chlewu, niekiedy wozowni, a rzadziej stodoły. W ostatnich dziesięcioleciach nastąpiły dynamiczne zmiany zagospodarowania wsi związane z modernizacją produkcji rolniczej – zatem zachowanie reliktyw w/w założeń ma szczególne znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego regionu.

5.4. Stan zachowania i zagrożenia dla zabytków w Gminie Pszczółki

Do katalogu zabytków o najważniejszym znaczeniu dla gminy należy włączyć także obiekty objęte niższym zakresem ochrony konserwatorskiej (wpis do gminnej ewidencji zabytków), których funkcjonalizm lokalny standaryzuje je, jako **zabytki charakterystyczne dla Gminy Pszczółki**, z obiektami wpisanymi do rejestru zabytków tworzącymi zespoły albo **stanowiące potencjał dla rozwoju szlaków kulturowych**:

- **parki dworskie i relikty zespołów folwarcznych** w: Kleszczewku (il. 25-26), Ulkowach (il. 27-28), Ostrowitem (il. 29-30) i Pszczółkach (il. 31-32) stanowią potencjał dla *szlaku kulturowego: Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu*
  - pilnej interwencji wymaga park dworski w Ostrowitem; zachowane relikty podlegają stałej i postępującej degradacji; enklawa zieleni komponowanej jest reliktem kultury materialnej ale także enklawą bioróżnorodności;
  - relikty parków w Kleszczewku i Ulkowach wymagają rewaloryzacji w kierunku zachowania własnych wartości kulturowych parków dworskich i ograniczania okazjonalnych aranżacji utylitarnych;
  - park w Żeliszewkach wymaga rewaloryzacji z przywracaniem układu przełomu XIX/XX wieku, odtworzeniem komunikacji z aleją i cmentarzem rodowym oraz bieżącej pielęgnacji zapobiegającej narastaniu dzikiej zieleni i przypadkowych nasadzeń;
  - relikty folwarku w Pszczółkach wymagają powstrzymania degradacji poprzez poszerzanie funkcjonalności handlu wielkopowierzchniowego, zakomponowania przestrzeni parkingowych i rekreacyjnych z uwzględnieniem ekspozycji zachowanych reliktyw folwarku oraz uczytelnieniem w małej architekturze i nazewnictwie nieistniejących elementów składowych dawnego folwarku;
- **zabytki kultury regionalnej**, m.in. bardzo interesujący typ tzw. **domu pomorskiego** (il. 33-34), murowanego z czerwonej cegły na kamiennej podmurówce z XIX/XX w. oraz odchodzące już w

„niebyt” w niezwykle szybkim tempie **zabudowania gospodarcze**(il. 35-36) z 2 poł. XIX w. i starsze (Różyny, Pszczółki, Skowarcz, Kolnik itp). Architektura ceglana kreowała zespół użytkowy: obszerny dom z reprezentacyjnym wejściem od frontu, stodoła i budynek obory łączony funkcjonalnie z chlewem i stajnią. Charakterystyczny dla wsi pomorskiej zespół architektoniczny podporządkowany był celom gospodarczym związanym z produkcją żywności ponad potrzeby własne; **siedlisko gburskie** (il. 37-38) pozostaje dokumentem gospodarki towarowej i jako takie powinno podlegać ochronie zarówno w poszczególnych elementach, ale również jako zespół;

- należy opracować modelowy przykład rewaloryzacji obiektu poprzez wymianę pokrycia dachowego na harmonizujące z zabytkowym charakterem obiektu, odnowieniem elewacji *domu pomorskiego* ze wskazaniem technologii czyszczenia i fugowania ceglanych ścian oraz ekspozycji detalu architektonicznego, wymiany stolarki dostosowanej do pierwotnej estetyki;
- należy wdrożyć promocję modelowego rozwiązania zachowania architektury regionalnej i doradztwo w tym zakresie;
- **obiekty oświatowe** w Kolniku (il. 39-40), Pszczółkach, Różynach (il. 41), Rębielczu (il. 42), Skowarczu (il. 43) i Żeliszawkach (il. 44) - od kilkunastu lat trwa proces zmian funkcjonalnych starych szkół. Niektóre szkoły zmieniły swoje funkcje na wyłącznie mieszkalne albo w najbliższym czasie nastąpi zmiana formy użytkowania. Problemem jest nadanie właściwych funkcji dla budynku gospodarczego pierwotnie związanego szkołą w zespół funkcjonalny (Kolnik);
  - należy wdrożyć modelowy przykład rewaloryzacji szkoły poprzez zachowanie/nadanie jej funkcji użyteczności publicznej (Różyny, Kolnik); w zakresie remontowym: wymiana pokrycia dachowego na harmonizujące z zabytkowym charakterem obiektu, odnowienie elewacji w technologii czyszczenia i fugowania ceglanych ścian oraz ekspozycji detalu architektonicznego, wymiana stolarki z dostosowaniem do pierwotnej estetyki;
  - należy wdrożyć promocję modelowego rozwiązania zachowania architektury regionalnej i doradztwo w tym zakresie;
- **zabytki techniki** stanowią w Gminie Pszczółki nieliczną grupę wartościowych obiektów:
  - **zespół budynków kolejowych w Pszczółkach**(il. 45-49; szczególnie cenny zespół z 2 poł. XIX w. obejmujący dworzec, magazyny, budynki administracji i mieszkalne oraz d. pocztę; postulowany wpis do rejestru zabytków) i Różynach (il. 50);
    - remontowanym w ostatnim pięcioleciu budynkom dworców przywrócono pierwotną estetykę z adaptacją do współczesnej funkcji użytkowej; postuluje się kontynuację rewaloryzacji zespołu obiektów kolejowych i pokolejowych tj. budynki mieszkalne, magazyny i in. z uwzględnieniem estetyki pierwotnej i zachowaniem stylistyki dawnego zespołu funkcjonalnego;
  - **gorzelnie**: w zespole zabudowań folwarcznych w Żeliszawkach (il. 51-52) i w Ulkowach (il. 53-54; ob. budynek mieszkalno-gospodarczy, zagrożony degradacją);
    - należy wdrożyć promocję modelowego rozwiązania zachowania zabytków techniki z nadaniem obiektom nowych funkcji użytkowych;
    - należy wdrożyć doradztwo w zakresie rewaloryzacji, modernizacji i adaptacji z zachowaniem cech stylowych obiektów;
  - **zespół budynków rzeźni w Pszczółkach**(il. 55-60; unikalny w skali ponadregionalnej zespół obiektów zagrożony degradacją);
    - należy wdrożyć promocję modelowego rozwiązania zachowania zabytku techniki z nadaniem mu nowych funkcji użytkowych;

- należy wdrożyć doradztwo w zakresie rewaloryzacji, modernizacji i adaptacji z zachowaniem cech stylowych obiektu;
- **sieć osadnicza**, układ dróg lokalnych założony na średniowiecznym układzie komunikacyjnym z *via regis* do Gdańska; *szlak bursztynowy* do Gdańska; **panoramy krajobrazowe historycznych układów ruralistycznych** (Kolnik, Rębielcz, Skowarcz, Ulkowy, Żeliszewki, itp.); **budynki obsługi drogi**: zajazdy i stajnia (il. 61-64; Różyny, Skowarcz), domy celników (il. 65-66; Pszczółki) stanowi potencjał gminnego rowerowego szlaku kulturowego;
- **cmentarze ewangelickie**, miniona kultura sepulkralna (il. 67-72; Żeliszewki, Ulkowy, Różyny, Rębielcz, Pszczółki), obecnie bardzo zaniedbane, stanowią potencjał gminnego szlaku rowerowego promującego wielokulturowe dziedzictwo Pomorza;
  - należy oznakować obiekty, uporządkować tereny dawnych cmentarzy i wprowadzić pielęgnację zieleni wysokiej jako enklawy bioróżnorodności (przeciwdziałać zakrzaczeniu i zachwaszczeniu nekropoli);
  - należy wdrożyć wolontariat na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego ze społeczną opieką nad uporządkowanym cmentarzem (szkoły, stowarzyszenia itp.).

W Gminie Pszczółki nasycenie przestrzeni kulturowej obiektami zabytkowymi jest stosunkowo duże. Ilościowo dominują obiekty o znaczeniu lokalnym i regionalnym, stanowiące potencjał dla rozwoju lokalnych szlaków kulturowych.

Wieloletnie zaniedbania w zakresie świadomości społecznej o potrzebie zachowania dziedzictwa kulturowego niemającego cech wybitnych dla kultury narodowej ale posiadającego walory specyfiki lokalnej, skutkują złym stanem zabytków i traktowaniem ochrony konserwatorskiej jako formy represji. Szczególnie budynki mieszkalne i dawne gospodarcze adaptowane na cele mieszkalne zostały zdegradowane w wyniku chaotycznych remontów; wymagają interwencji konserwatorskiej. Zmiany kształtów otworów okiennych, elewacji i dachów zacierają w istotny sposób cechy zabytkowe obiektów. Ocena stanu zachowania i identyfikacja zagrożeń jest początkiem procesu właściwej opieki nad zabytkami. Pierwszoplanowym działaniem powinno być uwrażliwienie właścicieli zabytków i społeczności lokalnej na potrzebę ochrony dziedzictwa kulturowego oraz **udzielanie profesjonalnego doradztwa w zakresie remontów realizowanych tzw. systemem gospodarczym**.

Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków, obecnie **zabytki najbardziej zagrożone**, zostały zestawione w tabeli 7: *Wykaz zagrożonych zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki, z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń*.

Tabela 7: Wykaz zagrożonych zabytków nieruchomych w Gminie Pszczółki z walorowaniem kulturowym, oceną stanu zachowania oraz oceną zagrożeń

aktualny Nr w Ewidencji Zabytków	obiekt	adres obiektu	znaczenie zabytku dla środowiska kulturowego Gminy	ocena stanu zachowania zabytku	ocena zagrożeń
1, 3	Zespół dworski: park podworski i d. czworak folwarczny (il. 25-26)	Kleszczewko	obiekt o znaczeniu regionalnym – potencjał szlaku kulturowego <i>Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu</i>	zabytek zdegradowany, dwór nie istnieje , teren folwarku i parku; podzielony na kilka własności; w parku zatarta pierwotna kompozycja	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku

30	Zespół dworski: park podworski (il. 29-30)	Ostrowite	obiekt o znaczeniu regionalnym – potencjał szlaku kulturowego <i>Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu</i>	zabytek zdegradowany, w bardzo złym stanie; zatarta pierwotna kompozycja zieleni	Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli
147, 152	Zespół dworski: park podworski i d. gorzelnia w zespole folwarku (il. 27-28)	Ulkowy	obiekt o znaczeniu regionalnym – potencjał szlaku kulturowego <i>Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu</i>	zabytek zdegradowany, dwór nie istnieje , teren folwarku i parku; podzielony na kilka własności i współwłasności; w parku zatarta pierwotna kompozycja zieleni	1.Konieczne nakłady na rewitalizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.o ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku
62-65	Zespół folwarczny (il. 31-32)	Pszczółki	obiekt o znaczeniu regionalnym – potencjał <i>Pałace</i> , – potencjał szlaku kulturowego <i>Pałace, dwory i folwarki na Pomorzu</i>	teren folwarku podzielony na kilka własności i współwłasności	1.Tzw. adaptacje nie uwzględniające pierwotnej funkcji; 2.brak funkcji ekonomicznych dla zabudowań gospodarczych
32-38	Zespół zabudowań kolejowych (il.45-49)	Pszczółki	obiekt o znaczeniu regionalnym – zespół infrastruktury kolejowej	Dworzec po remoncie uzgodnionym ze służbami konserwatorskimi; zespół zabudowań kolejowych - dominują funkcje mieszkalne, brak funkcji ekonomicznych dla zabudowań gospodarczych (d. magazynów)	1.Konieczne nakłady na remont i modernizację przekraczają możliwości finansowe właścicieli; 2.”modernizacje” nie uwzględniające pierwotnej estetyki; 3.brak funkcji ekonomicznych dla zabudowań.
109	Dworzec kolejowy (il. 50)	Różyny	obiekt o znaczeniu regionalnym – zespół infrastruktury kolejowej	Obiekt podzielony na kilka własności i współwłasności; obiekt po remoncie elewacji, wnętrze wymaga remontu	Ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku
66-68	Zespół rzeźni (il. 55-60)	Pszczółki	Obiekt o znaczeniu regionalnym -potencjał <i>szlaku kulturowego architektury ceglanej</i>	zabytek zdegradowany, w złym stanie technicznym; podzielony na kilka własności	1.Ograniczona percepcja potrzeby ochrony zabytku; 2.brak funkcji ekonomicznych dla zabudowań.

Zagrożeniem dla tożsamości regionu i dziedzictwa kulturowego Gminy Pszczółki jest pozostawienie właścicieli obiektów zabytkowych bez wsparcia merytorycznego i finansowego, bowiem presja na „modernizację” i poprawę warunków bytowych przy dużej podaży współczesnych technologii skłania do nieliczenia się z potrzebami społecznymi w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, jako dobra wspólnego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń

Podstawą rozwiązywania problemów społecznych, a takim jest aktywne zarządzanie dziedzictwem kulturowym, jest świadomość atutów i ograniczeń społeczności lokalnej oraz potencjału szans wobec uświadomionych zagrożeń. Dla Gminy Pszczółki analiza mocnych i słabych stron identyfikuje następujące walory:

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
➤ atrakcyjne położenie w bliskości aglomeracji Gdańska ➤ przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 91 o dużym znaczeniu tranzytu w ramach województwa gdańskiego ➤ przez teren gminy przebiega linia kolejowa o dużym znaczeniu tranzytu krajowego północ-południe, wschód-zachód ➤ atrakcyjne walory środowiska przyrodniczego i krajobrazowego (Park Krajobrazowy Żuławy Wiślane, wgląd na Żuławy i Pojezierze Starogardzkie) ➤ możliwości pozyskiwania środków finansowych w perspektywie 2030 ➤ działalność kulturalno-oświatowa i wystawiennicza gminnych instytucji kultury i szkół samorządowych ➤ działalność lokalnych środowisk wiejskich pielęgnujących lokalne dziedzictwo ➤ występowanie na terenie gminy obiektów zabytkowych charakterystycznych dla środowiska kulturowego regionu (dziedzictwo pocysterskie, rezydencje i dwory, tzw. ceglany dom pomorski,)	• tranzytowe położenie bez wjazdu na autostradę A1 • zły stan techniczny znacznej części obiektów zabytkowych • niedostateczna świadomość mieszkańców o wartości zasobów kulturowych gminy • niewielka ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków • brak uregulowanego stanu własności części obiektów zabytkowych • brak środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych i ich otoczenia, trudność pozyskiwania tych środków dla obiektów niewpisanych do rejestru zabytków • tendencja do niekorzystnego przekształcania zabudowy historycznej oraz jej otoczenia • zanikanie tradycyjnej sztuki budowlanej i form architektonicznych oraz tradycyjnych materiałów • minione tendencje i mody urbanistyczne z lat 60 i 70 XX w., m.in. zachwianie linii zabudowy, zaburzenie tradycyjnych układów ruralnych • brak zagospodarowania otoczenia wielu zabytków (np. podwórek, bocznych uliczek) • słabo zorganizowany mechanizm kontroli i zarządzania obiektami zabytkowymi z uwzględnieniem szczególnych uwarunkowań związanych z koniecznością ochrony ich wartości – samowole budowlane • brak gminnego systemu informacji wizualnej

SZANSE	ZAGROŻENIA
➤ uwzględnienie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych programowania rozwoju Gminy Pszczółki ➤ możliwość finansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych z funduszy zewnętrznych, w tym: państwowych, samorządowych, prywatnych, wyznaniowych, z Unii Europejskiej itd. ➤ Rosnąca identyfikacja mieszkańców z dziedzictwem kulturowym gminy, ➤ wzrost zainteresowania mieszkańców wyglądem i stanem technicznym nieruchomości ➤ wzrost zainteresowania właścicieli i zarządców nieruchomości zabytkowych ochroną i opieką nad zabytkami (wynikająca z możliwości dofinansowania prac konserwatorskich i restauratorskich) ➤ wzrost zainteresowania budową produktów turystycznych na bazie lokalnych wartości kulturowych ➤ poprawa dostępności informacji o zabytkach ➤ realizowana edukacja regionalna w szkołach ➤ edukacja w dziedzinie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym ➤ budowa tras turystycznych i przestrzeni rekreacyjnych z uwzględnieniem obiektów zabytkowych ➤ współpraca z gminami sąsiednimi w zakresie tras wykraczających poza obszar gminy	▪ ekspansja mieszkalnictwa na teren Gminy mieszkańców nieintegrujących się lokalnie (syndrom „sypialni” aglomeracji Gdańska) ▪ uciążliwość środowiskowa ciągów komunikacyjnych: autostrady A1 i linii kolejowej Gdańsk-Tczew ▪ mała ilość terenów urządzonej zieleni np. parków, skwerów, promenad itp. ▪ pogarszający się stan techniczny i obniżanie wartości historycznej, naukowej i estetycznej zabytków spowodowany ich niewłaściwym użytkowaniem oraz dowolnym przekształcaniem ▪ samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień i nadzoru służb konserwatorskich ▪ utrata integralności zabytkowej przestrzeni wsi oraz deprecjacja cennych kulturowo i krajobrazowo obszarów gminy poprzez ekspansywny rozwój inwestycji bez nawiązania do lokalnej tradycji budowlanej ▪ presja na recepcję turystów przy minimalizowaniu zainwestowania w rozbudowę bazy hotelowej ▪ brak pozytywnych przykładów rozwiązań nawiązujących do miejscowej tradycji ▪ brak świadomości właścicieli i użytkowników o walorach i znaczeniu obiektów zabytkowych, przy niedostatku mechanizmów promujących właściwe rozwiązania ▪ brak funkcji i użytkowania, lub funkcja degradująca obiekty zabytkowe ▪ brak środków na skuteczną ochronę i zabezpieczenie zabytków ▪ presja inwestycyjna skutkująca nadmierną, ekspansywną ingerencją w historyczny układ i substancję zabytkową ▪ nieuregulowana sytuacja prawno-własnościowa, współwłasności, wtórne podziały i parcelacje ▪ klęski żywiołowe i zdarzenia losowe

7. Założenia programowe gminnego programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 ma służyć ochronie i wykorzystaniu zasobów dziedzictwa kulturowego w szerokim spektrum życia społecznego, w celu rozwoju gospodarczego społeczności lokalnej. W wyniku realizacji Programu powinno nastąpić przejście od pasywnej ochrony zabytków i częściowych działań konserwatorskich do stosowania zintegrowanego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego. Program zakłada kontynuowanie prowadzonej przez Samorząd Gminy Pszczółki polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym z poprzednich perspektyw planistycznych.

Ramy programowe Gminnego programu opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 wyznaczają następujące zagadnienia:

1. kreowanie modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w Gminie władz samorządowych (poprzez działania gminnych jednostek organizacyjnych) i mieszkańców;
2. wspieranie i kreowanie różnorodnych form i metod umożliwiających ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami – wdrażanie zasad partnerstwa oraz odpowiedzialności właścicieli obiektów dziedzictwa kulturowego i archeologicznego na terenie Gminy Pszczółki;
3. kreowanie modelu ochrony zabytków archeologicznych (tj. ich zachowania i konserwacji) w miejscu ich występowania;
4. włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych, poprzez uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju społeczno-ekonomicznym Gminy Pszczółki;
5. wspieranie aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej tożsamości;
6. ochrony i propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, rozwiązań konstrukcyjnych, materiałowych, kolorystyki);
7. wspieranie badań i dokumentowanie dziedzictwa kulturowego oraz upowszechniania wyników tych prac;
8. wspieranie projektów związanych z kreowaniem i wdrażaniem nowych form opieki nad zabytkami i ich promocji (np. rozwijanie szlaków turystyczno-kulturowych, rewitalizacja zabytków, tworzenie stref aktywności kulturowej).

Celem strategicznym dla Gminy Pszczółki – realizowanym z użyciem narzędzia, jakim jest Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 - jest zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu i pogłębianiu tożsamości jej mieszkańców.

Metodą realizacji tak określonego celu będzie jakościowe i ilościowe powiększenie form ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stosowanych przez władze gminne przy wykonywaniu zadań własnych, realizowanych na rzecz lokalnego środowiska: infrastruktury oraz społeczności lokalnej.

7.1. Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami

Gmina Pszczółki, poprzez administrację samorządową i instytucje samorządowe, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami realizuje cel strategiczny w ramach następujących priorytetów:

Priorytet 1: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy

Priorytet 2: Ochrona i rewaloryzacja krajobrazu kulturowego gminy

Priorytet 3: Dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

7.2. Kierunki działań oraz zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2021-2024

Priorytet 1: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM GMINY	
kierunki działań	zadania
1. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych	• podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy, • systematyczna kontrola stanu utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy, • prowadzenie monitoringu stanowisk archeologicznych objętych ochroną <i>in situ</i>, • dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach niebędących własnością gminy poprzez udzielanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych, na podstawie stosownej uchwały, • wspieranie rozwoju muzeów, izb pamięci, kolekcji itp.
2. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, • konserwacja terenów o największej wartości archeologicznej oraz wsparcie właścicieli prywatnych w utrzymaniu zagospodarowania zapewniającego nienaruszalność substancji zabytków archeologicznych (m.in. poprzez prowadzenie zieleni niskiej, upraw łąkowych) lub wykup terenów o wartości archeologicznej, • rewaloryzacja zabytkowej zieleni gminnej, • zapewnienie właściwego doradztwa budowlano-konserwatorskiego i popularyzowanie dobrych praktyk, • zacieśnienie współpracy z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz ze starostwem powiatowym
3. Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną konserwatorską, • wspieranie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną, • wspieranie rozwoju lokalnych operatorów turystyki w obiektach zabytkowych (regionalne potrawy, regionalna estetyka wnętrz, upominki oparte na miejscowych tradycjach).

Priorytet 2: OCHRONA I REWALORYZACJA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

kierunki działań	zadania
1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego gminy	- aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, - włączenie Gminnego programu opieki nad zabytkami do innych działań strategicznych gminy, - zmiana niekorzystnych zapisów prawa miejscowego (SUiKZP, MPZP) tj. dopuszczających działalność inwestycyjną i gospodarczą związaną z naruszeniem struktury gruntu - w stosunku do stanowisk archeologicznych przedstawiających największą wartość historyczną i naukową.
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	- konsekwentne wdrażanie zapisów dokumentów programowych w odniesieniu do zabytków i krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa archeologicznego gminy, - egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w dokumentach programowych odnoszących się do zabytków (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji), - przeciwdziałanie samowolom budowlanym na obiektach zabytkowych, - podjęcie współpracy z uczelniami: prace studialne i praktyki studenckie z zakresu dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa archeologicznego.

**Priorytet 3: DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA
i EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI**

kierunki działań	zadania
1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	- aktualizacja internetowej bazy danych o zabytkach gminy, - aktualizacja dokumentacji fotograficznej stanu zabytków i stanowisk archeologicznych (co 2 lata), - wskazywanie właścicielom obiektów zabytkowych wartości i elementów, które winny podlegać ochronie
2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionie i dziedzictwie kulturowym	- opracowanie folderów i publikacji okolicznościowych poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, - organizacja konkursów tematycznych z zakresu dziedzictwa kulturowego na szczeblu szkolnym i gminnym, - organizacja konferencji, wykładów, warsztatów z zakresu popularyzacji dziedzictwa kulturowego i archeologicznego gminy, - współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu popularyzacji dziedzictwa kulturowego i archeologicznego gminy
3. Promocja regionalnego dziedzictwa	- aktualizacja systemu oznakowania zabytków na terenie gminy (tablice, plansze), - opracowanie i oznakowanie szlaków turystycznych i ścieżek dydaktycznych dziedzictwa kulturowego i archeologicznego, - promocja idei zachowania architektury regionalnej (np. <i>podcieniowy dom żuławski, dom pomorski</i>)

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne

Problematyka zachowania dziedzictwa kulturowego i archeologicznego będzie uwzględniana przez władze Gminy Pszczółki przy uchwalaniu przepisów prawa miejscowego (realizacja priorytetu 2: Ochrona i rewitalizacja krajobrazu kulturowego). W zakresie wykonawczym prawa miejscowego ochrona zabytków i opieka nad zabytkami oraz dziedzictwem archeologicznym będzie realizowana poprzez wykonywanie postanowień prawnych zawartych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (realizacja priorytetu 1: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy). W ramach posiadanych instrumentów prawnych administracja gminna będzie realizować ochronę dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- ochronę panoram krajobrazowych charakterystycznych dla dziedzictwa kulturowego,
- ochronę zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych w kontekście lokalizacji nowych inwestycji,
- ochronę zabytków nieruchomych w zakresie realizacji remontów i modernizacji obiektów,
- ochronę zabytków i stanowisk archeologicznych w zakresie wsparcia konserwacji.

Celem wspierania prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych układach przestrzennych, a także zabytkowego wyposażenia i wystroju - Wójt Gminy Pszczółki wdroży instrument prawny: uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Pszczółki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz ustali zasady rozliczania oraz sposobu kontroli wykonania zleconego zadania (realizacja priorytetu 2: Ochrona i rewitalizacja krajobrazu kulturowego). Ten instrument opieki nad zabytkami będzie stosowany koherentnie z planowaniem środków finansowych w budżecie gminy w latach 2022-2024 (realizacja priorytetu 1: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy).

Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych układach przestrzennych - będących własnością Gminy Pszczółki - będzie realizowane w zakresie bieżącego zarządu koherentnie z planowaniem środków finansowych w budżecie gminy w latach 2021-2024 (realizacja priorytetu 1: Zarządzanie dziedzictwem kulturowym gminy).

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego (realizacja priorytetu 3: Promocja i popularyzacja walorów dziedzictwa kulturowego) będzie rozwijana w ramach realizacji zadań:

- statutowych administracji samorządowej,
- statutowych jednostek gminnych: bibliotek, szkół, instytucji kultury i promocji Gminy Pszczółki,
- organizacji pozarządowych w tzw. *systemie grantowym*, poprzez narzędzie, jakim jest gminny program współpracy z organizacjami pozarządowymi.

8.2. Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków różnych szczebli, w tym z: Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku, diecezjalnym konserwatorem zabytków Diecezji Gdańskiej, z administratorami parafii rzym.-kat. w Pszczółkach i Różnachs, z organizacjami pozarządowymi oraz właścicielami obiektów zabytkowych.

8.3. Instrumenty finansowe

Podstawowym **narzędziem finansowym realizacji Programu będzie budżet Gminy Pszczółki, która realizuje zadania opieki nad zabytkami w ramach zadań własnych**, jednakże pamiętać należy, że zgodnie z ustawą, opieka nad zabytkiem (w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych) spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku.

Podstawowym instrumentem finansowym dla zachowania najcenniejszych zabytków gminy będą również dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, na podstawie uchwały Rady Gminy w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu Gminy Pszczółki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz opracowane zasady rozliczania i sposobu kontroli wykonania zleconego zadania.

Planowane jest wykorzystanie do realizacji Programu instrumentu dotacji z funduszy zewnętrznych:

- funduszy unijnych,
- dotacji ministra kultury i dziedzictwa narodowego,
- dofinansowań samorządu województwa pomorskiego.

Korzystając z instrumentu dotacji samorząd Gminy Pszczółki będzie mógł ubiegać się o dofinansowanie na realizację projektów związanych z rozwojem zasobów ludzkich i rozwojem obszarów wiejskich: na szkolenia, promocję, tworzenie lokalnych oraz regionalnych produktów i marek turystycznych, tworzenie miejsc pracy związanych z dziedziną kultury, turystyki i edukacji. Pozyskane środki będą w znaczący sposób wpływały na zwiększenie możliwości operacyjnych Gminy Pszczółki.

8.4. Instrumenty społeczne

Z poziomu samorządowej administracji gminnej przewidywane jest prowadzenie działań w zakresie współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (instytucjami kościelnymi, osobami fizycznymi oraz spółkami), a także edukacja i informacja ogólnodostępna oraz sektorowana odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Pszczółki.

8.5. Instrumenty kontrolne

Realizacja zadań sformułowanych w Programie zostanie przeprowadzona poprzez monitoring:

- monitoring zasobów (stała aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków),
- monitoring stanu środowiska kulturowego,
- monitoring stanu stanowisk archeologicznych objętych ochroną *in situ*.

Monitoring zasobów będzie realizowany poprzez lustrację obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, która będzie dokonywana nie rzadziej niż co dwa lata.

Monitoring stanu środowiska kulturowego będzie prowadzony w systemie ciągłym i dokumentowany w przypadku zachodzących zmian, raportowany nie rzadziej niż co dwa lata.

Monitoring stanowisk archeologicznych objętych ochroną *in situ* będzie prowadzony w systemie ciągłym i dokumentowany w przypadku zachodzących zmian, raportowany nie rzadziej niż co dwa lata.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Za monitorowanie realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 odpowiada Wójt Gminy Pszczółki, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Gminy Pszczółki sprawozdanie z realizacji programu.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

1. poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
2. ilość i kwota dotacji udzielonych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
3. ilość zabytków, na których były prowadzone prace konserwatorskie/restauratorskie,
4. liczba szkoleń/liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i archeologicznego,
5. ilość i kwota dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w dziedzinie zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego i archeologicznego Gminy Pszczółki,
6. liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów),
7. liczba zrealizowanych na terenie gminy konkursów, wystaw i działań edukacyjnych w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków,
8. liczba i zakres przestrzenny (obszar/wielkość) parków kulturowych, miejsc pamięci itp.
9. liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych.

Sprawozdanie określi poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań. Podstawą zestawienia kryteriów oceny realizacji Programu będą informacje własne Urzędu Gminy i wszystkich jednostek organizacyjnych Gminy Pszczółki, opracowane na formularzu, którego wzór stanowi załącznik nr 1 do Programu.

10. Finansowanie ochrony, opieki i promocji dziedzictwa kulturowego

Podstawowym dokumentem regulującym system finansowania opieki nad zabytkami na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w rozdziale 7 szczegółowo określa zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Zgodnie z ustawą opieka nad zabytkiem, w tym **finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku**. W związku z wysokimi kosztami konserwatorskich prac badawczych, projektowych i wykonawczych, ustawa umożliwia finansowanie prac przy zabytkach wpisanych do rejestru przez inne podmioty niż właściciel lub posiadacz zabytku, poprzez przyznawanie dotacji celowych pochodzących z różnych źródeł np.:

1. funduszy Unii Europejskiej z programów uwzględniających dziedzictwo kulturowe,
2. budżetu państwa,
3. Funduszu Kościelnego,
4. budżetu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
5. budżetu samorządu wojewódzkiego
6. budżetów organów powiatowych i gminnych.

W związku z powyższym ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Właściciel (lub posiadacz) zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Ubiegający się o dotacje beneficjent powinien wiedzieć, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania, a środki z funduszy europejskich nie zawsze mogą być łączone ze środkami pochodzącymi z budżetu państwa i samorządów terytorialnych.

10.1. Publiczne źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 będzie finansowany ze środków własnych budżetu Gminy Pszczółki, jak również w miarę możliwości pozyskiwane będą środki z budżetów innych publicznych źródeł, tj.: Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz województwa pomorskiego.

1. Środki własne budżetu gminy obejmować będą:

- wydatki celowe realizowane bezpośrednio przez administrację gminną,
- dotacje podmiotowe dla instytucji, których organizatorem jest Gmina Pszczółki,
- dotacje, granty, nagrody samorządu gminnego dla podmiotów niezaliczanych do sektora finansów publicznych,
- dochody własne gminnych instytucji kultury.

2. Środki w ramach Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: „Dziedzictwo kulturowe”, obsługujące następujące priorytety:

- Ochrona zabytków
- Wspieranie działań muzealnych
- Kultura ludowa i tradycyjna
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Miejsca Pamięci Narodowej.

Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym www.mkidn.gov.pl w tzw. zakładce: Programy Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu.

3. Środki finansowe znajdujące się w gestii Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, przyznane przez Wojewodę Pomorskiego, pozostające w dyspozycji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mogą być udzielone w formie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, usytuowanym na terenie województwa pomorskiego. Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym www.ochronazabytkow.gda.pl w tzw. zakładce: Dotacje.

4. Na rewaloryzację zabytkowej zieleni dotacji udziela Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Na Pomorzu środkami dysponuje Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku. Informacja o aktualnych warunkach uczestnictwa w programach na dany rok kalendarzowy jest publikowana na portalu internetowym www.wfosigw.gda.pl w tzw. zakładce: Konkursy.

10.2. Pomocowe źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

W perspektywie wieloletniej finansowanie części działań zawartych w programie opieki nad zabytkami może być realizowane ze środków unijnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego 2030, w działaniach:

- 8.1. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne – wsparcie dotacyjne,
- 8.3. Materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe.

Informacja o warunkach realizacji projektów w ramach RPO WP w kolejnej perspektywie czasowej Pomorskie 2030 jest sukcesywnie publikowana na portalu internetowym www.rpo.pomorskie.eu.

10.3. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Cele określone w Gminnym programie opieki nad zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024 będą osiągnane poprzez:

- inicjatywy własne władz Gminy Pszczółki;
- stosowanie instrumentów finansowych (prowadzenie gminnych instytucji kultury i turystyki, dotacje dla organizacji pozarządowych i właścicieli zabytków, itp.);
- funkcje programowe (programy lokalne i projekty, kontrakty, itp.);
- wspólne działania władz Gminy Pszczółki z Urzędem Marszałkowskim Województwa Pomorskiego, Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innymi jednostkami samorządu terytorialnego na zasadach porozumień, umów, itp.;
- inne działania stymulujące.

Załącznik nr 1
do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024

WZÓR

FORMULARZ OCENY REALIZACJI PRIORYTETÓW Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami w Gminie Pszczółki na lata 2021-2024
podstawa prawna: art. 87 ust. 5 <i>Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami</i> (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282, 782, 1378.) zestawienie danych za lata 2021-2024 w ujęciu dwuletnim
dotyczy: jednostki organizacyjnej Gminy Pszczółki*
..... (nazwa jednostki organizacyjnej Gminy Pszczółki)

lp	nazwa wskaźnika realizacji zadania	wartość liczbowa wskaźnika w poszczególnych latach		uwagi
		20.....	20.....	
1	2	3	4	5
1	poziom wydatków budżetu jednostki na ochronę i opiekę nad zabytkami (%)			
2	wartość finansowa wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach (zł)			ilość udzielonych dotacji:
3	liczba obiektów zabytkowych poddanych pracom remontowo-konserwatorskim (szt.)			
4	liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych (szt.)			
5	liczba wniosków o zmianę wpisu do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych (szt.)			
6	liczba szkoleń /liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (szt.)			
7	kwota dotacji udzielonych organizacjom pozarządowym w dziedzinie zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego gminy (zł)			ilość udzielonych dotacji (szt.):
8	liczba wydanych publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów (egz.))			nakład (egz.):
9	liczba i zakres przestrzenny (obszar/wielkość) parków kulturowych, miejsc pamięci itp. (szt.)			
10	liczba i długość utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych (szt. / km)			
11	liczba przeprowadzonych/ zorganizowanych imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd. (szt.)			

Sporządził:	data	(podpis)
Zatwierdził:	data	(podpis)

* Należy podać dane w zakresie działalności statutowej danej jednostki organizacyjnej

CZĘŚĆ GRAFICZNA PROGRAMU

II. 1 GMINA PSZCZÓŁKI, mapa 1:50 000, na podstawie systemu informacji przestrzennej Gminy Pszczółki
www.pszczolki.e-mapa.net

GMINA PSZCZÓŁKI

1:50 000

źródło: system informacji przestrzennej

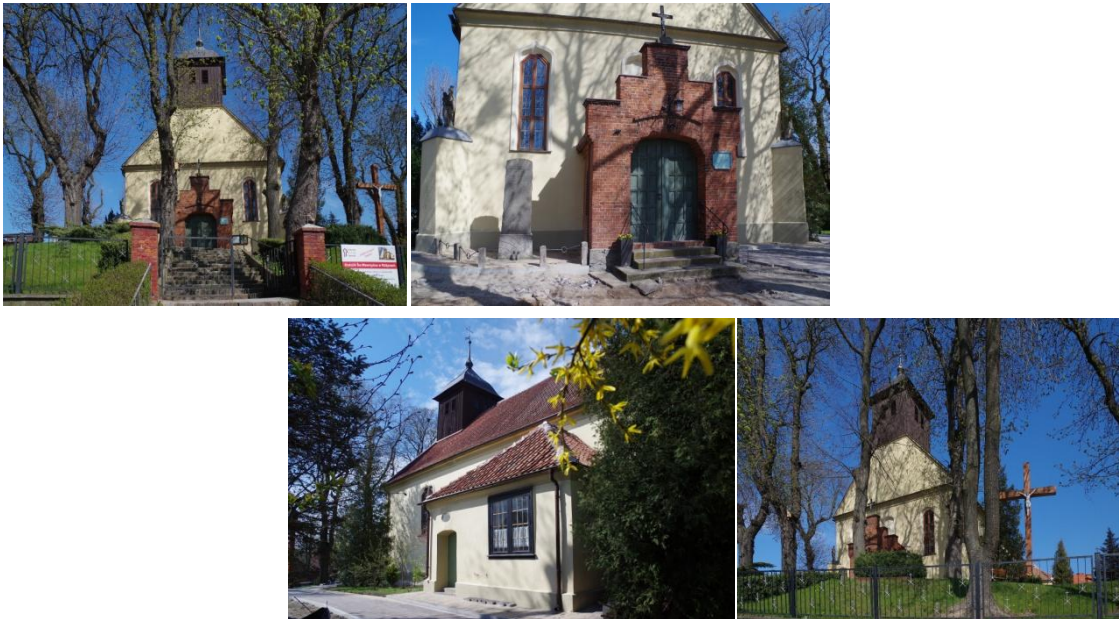

il. 2-3

BUDYNEK PODCIEŃIOWY		RÓŻYNY ul. Gdańska 47/49
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 19 z 29.01.1949	2 poł. XVIII w.	Dom podcieniowy, szachulcowy, murowany z cegły, na fundamencie kamiennym, z drewnianym podcieniem wspartym na słupach, ściany podcienia w konstrukcji szkieletowej. Na głównej osi sień, z niej wejście do dwóch izb mieszkalnych.

il. 4-8

KOŚCIÓŁ pw. św. Wawrzyńca		RÓŻYNY ul. Kościelna 8
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr 293 z 06.08.1962	poł. XVIII w, na gotyckim fundamencie	Kościół orientowany, salowy, trójbocznie zamknięty, z zakrystią od północy, kruchtą od południa i małą dobudówką od zachodu. Ceglany, tynkowany, z dwoma narożnymi skarpami w elewacji zachodniej. Dach dwuspadowy kryty holenderką. Ponad dachem w części zachodniej drewniana wieżyczka z hełmem krytym blachą. Wnętrze kryte płaskim stropem drewnianym.

il. 9-12

WIATRAK HOLENDERSKI		PSZCZÓŁKI ul Tczewska obok nr 29 (d. 13)
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr520 z 05.06.1971	2 poł. XIX w,	Wiatrak typu holenderskiego, trzykondygnacyjny z ruchomą głowicą i urządzeniem ustawiającym skrzydła w kierunku wiatru, drewniany, oszalowany, na murowanym cokole. Obok zespół budynków młyna: dom młynarza i budynek gospodarczy (nie objęty wpisem do rejestru zabytków województwa pomorskiego).

il. 13-20

ZESPÓŁ PAŁACOWO-PARKOWY z folwarkiem		ŻELISŁAWKI Ul. Parkowa 2
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: nr860 z 25.04.1977	ok. 1830r. przebudowany l. 90. XIX w. (przez właściciela Otto Linke)	Pałac o klasycystycznych formach; przed elewacją pd-wsch. tzw. zimowy ogród i kamienne schody z tarasem; z wieżą w narożniku pd. Główne wejście z sienią w szczytowej ścianie pd-zach.; eklektyczny wystrój wnętrz. Pod najstarszą częścią piwnice sklepione kolebkowo. Na pn- wsch. od pałacu zabudowania gospodarcze: spichlerz z 1898, gorzelnia z 1907, wozownia i rządówka z 1912 oraz pozostałości folwarku. Park w stylu angielskim.

il. 21-23

BUDYNEK MIESZKALNY		RÓŻYNY ul. Gdańska 57A – 57B (d. 14-16)
Rejestr Zabytków Woj. Pomorskiego: Nr1362 z 06.03.1992	1905 r.	Dom murowany z cegły, ze ścianką kolankową; dwuspadowy dach ceramiczny. Na planie prostokąta z szerszą, późniejszą dobudową. Na osi sień przelotowa. Zachowany bez zmian w układzie wnętrza; oryginalna stolarka okienna i drzwiowa.

Parki dworskie i relikty zespołów folwarcznych**il. 25-26. Kleszczewko****il. 27-28. Ulkowy****il. 29-30. Ostrowite****Il. 31-32. Pszczółki**

Zabytki kultury regionalnej**dom pomorski**

il. 33. Pszczółki →

il. 34. Kolnik

szachulcowe zabudowania gospodarcze

il. 35. Różyny →

il. 36. Rębielcz

siedlisko gburskie

il. 37. Kolnik →

il. 38. Skowarcz

Obiekty oświatowe

II. 39. Kolnik, budynek gospodarczy
w zespole obiektów oświatowych →

II. 40. Kolnik, szkoła

II. 41. Różyny, szkoła →

II. 42. Rębicz, szkoła (ob. budynek mieszkalny)

II. 43. Skowarcz, szkoła →

II. 44. Żeliszewki, szkoła

Zabytki techniki: zespół budynków kolejowych**II. 45-46. Pszczółki, dworzec kolejowy****II. 47. Pszczółki, poczta
ob. budynek mieszkalny →****II. 48. Pszczółki, budynek mieszkalny****II. 49. Pszczółki budynki wielorodzinne
w zespole kolejowym →****II. 50. Różyny, dworzec kolejowy**

Zabytki techniki: gorzelnie**II. 51-52. Żeliszewki, gorzelnia****II. 53-54. Ulkowy, gorzelnia ob. budynek mieszkalny**

Zabytki techniki:**II. 55-60 zespół budynków rzeźni w Pszczółkach ul. Pomorska 4a**

Obsługa drogi

il. 61-62. Różyny, zajazd
ob. budynek mieszkalny

il. 63. Skowarcz, zajazd →

il. 64. Skowarcz, stajnia
ob. budynek mieszkalny

Il. 65-66 . Pszczółki, domy celników

Cmentarze ewangelickie

II. 67. Różyny, miejsce d. cmentarza ewangelickiego →
II. 68. Pszczółki, kaplica cmentarna,

II. 69. Ulkowy, ob. Wzgórze Nadziei →
II. 70. Rębielcz, miejsce d. cmentarza ewangelickiego

II. 71. Żeliszawki, cmentarz rodowy von Lincke →
II. 72. Żeliszawki, cmentarz choleryczny

Dziedzictwo sakralne: ...na Pomorskiej Pętli Europejskiego Szlaku Cysterskiego

II. 73-77. Różyny, kościół pw. św. Wawrzyńca:
ołtarz główny z obrazem *Ukrzyżowania*
autorstwa Hermana Hana, ok. 1623,
ołtarze boczne, XVII-XVIII w., chrzcielnica,
prospekt organowy, 2 poł. XVIII w.

